

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΣΟΣ ΣΤ'

ΑΡ.79-80

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΕΤ ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ : Τò σήμερα καὶ τò αὔριο (ποιήματα)
.Μ.Μ. ΡΟΥΣΙΑ : Ἱστορία πού δέν ἐνδιαφέρει κανένα (διήγημα)
.Ι.Ν.Χ. ΚΟΝΟΜΗ : Ἐνα Κυπριακό παραμῦθι (μελέτη)
ΥΧ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ : Ἐπιλύχνιο IV (ποιήμα)
.Α.Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ : Τò τραοῦν τούς μηνάες (δημοτικό)
.Ι.Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑ : Τῆς Ἀθασούλλας ὁ γάμος (διήγημα)
ΙΑ ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ : Κυπριακές παροιμίες (μελέτη)
ΩΧ ΚΩΣΤΑ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ : Τὴν πικράμμενη μου καρδιά...(ποιήμα)
ΠΙ ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ : Ἀνοιξιάτικη βροχή. (νουβέλλα)

(Συνέχεια ἀπό μέσα)

ΥΧΚΥΠΡΟΣ

ΓΕΝΑΡΗΣ - ΦΛΕΒΑΡΗΣ 1942

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Φιλολογικός άπολογισμός.—
Κυπριακά Σημειώματα: ΧΡ. ΜΟΔΙΝΟΥ: "Ένα σατιρικό ποίημα
του Β. Μιχαηλίδη.—Κριτική: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ξάνθου Λυσιώτη
«Λήκυθος», Εύγ. Παλαιολόγου «Κι άλλα ποιήματα» και Π. Γ. Μπίστη
«Ο ιερός μας άγώνας».—άγώνας».—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Th. Mogabgab
«Supplementary Excerpts on Cyprus».—Τύπος—Νέα Βιβλία—Άλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Παλληκαράκια (διήγημα)
ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Κληρονομικά (αυτοκριτική)
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Ίωσηφ ό από Άριμαθαίας—(ποίημα)
Κ. ΜΟΝΤΗ: Δυό περιστέρια που πέθαναν (σκίτσο)
Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗ: Λαογραφικά Κύπρου
Κ. ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ: Ένα καλοκαίρι (διήγημα)

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ ΣΤ'
ΑΡ. 79-80

ΚΥΠΡΟΣ

ΓΕΝΑΡΗΣ
ΦΛΕΒΑΡΗΣ } 1942

ΑΠΟ ΤΑ «ΣΦΥΡΙΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΗΜΙΤΗ»

ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ

I

Αιμόφυρτο σφαδάζει ένα λουλούδι.
Μαρτυρική πανανθρώπινη καρδιά!
Στά χάη, στά μάκρη, σπάζει ένα τραγούδι.
Γλάρος με πληγωμένα τὰ φτερά.

Χέρια σὲ μίαν ἐπίκληση ἀγωνίας.
Χλωμά—πού σιγολυώνουνε—κεριά.
Χείλη σένα ντελίριο τραγωδίας.
Ρόδα στὸν ἄγριο βόγγο τοῦ βοριά.

Μάτια με τοῦ φωτὸς τὴ νοσταλγία.
Ἔρμου σπιτιοῦ παράθυρα κλειστά.
Καὶ στήθεια, πού τὰ φλέγ' ἡ ἀνησυχία.
Καίνε βαθιὰ τῶν ἠφαίστεια μυστικά.

Κ' εἶναι τὸ δέος τ' ἀμείλικτου θανάτου
τόσο ἀπλωμένο στὸ καύκαλο τῆς γῆς,
πού καὶ τὰ δέντρα σκύβουνε μπροστά του,
σ' ἐπιθανάτια στάση προσευχῆς.

II

Μά, κοίτα! Μὲ τὸ φίλημα τῆς δρόσου
κλείνει τοῦ λουλουδιοῦ ἡ βαθιὰ πληγή.
Κρίνο λευκὸ προβάλλει εὐθύς ἐμπρὸς σου,
καὶ τὸ τραγούδι πασίχαρο ἀντηχεῖ.

Τὰ χέρια, σταθερά, βαριά ὠπλισμένα,
χτίζουνε πάλι τὸν κόσμο ἀπ' τὴν ἀρχή,
ἐνῶ τ' ἀνθρώπινα χείλη, μεθυσμένα,
μιὰ συμφωνία τονίζουν ἡρωϊκή.

Τὰ μάτια μὲς τὰ φῶτα παιγνιδίζουν,
 φουσκώνουνε τὰ στήθη ἀπὸ ζωῆ,
 χαμόγελα τῆς ἀνοιξῆς ἀνθίζουν,
 παλμοὶ χαρᾶς δονοῦνε ὅλη τὴ γῆ.

Κόσμε, ποῦ σ' ὄνειρά της σὲ ἀντικρῦζει
 χρόνια, καιροὺς ἢ ἀνθρώπινη ψυχῆ,
 μονάχα μιὰ μικρὴ στιγμή σου ἀξίζει
 τὴν ἄπειρή της πικρὴν ἀπαντοχῆ.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ ΚΑΝΕΝΑ

Εἶναι ὠραῖο νὰ θυμᾶσαι. Ν' ἀκουμπᾶς σ' ἓνα στενὸ χωριάτικο παραθύρι καὶ νὰ θυμᾶσαι. Κι ὥστόσο νὰ νοιώθεις τὴ δροσεράδα τῆς πέτρινης πεζούλας νὰ περνᾶ ἀπ' τὸ κορμὶ στὴν ψυχῆ σου καὶ γύρω νὰ στιβάζει πάχνη τὸ δεῖλι, καὶ μακριὰ νὰ λυώνουν τὰ ὄρη στ' ἀχείλι τ' οὐρανοῦ. Ἐν' ἀστέρι νὰ λάμπει μονάχο στὰ ὕψη καὶ νὰ ψάχνει μὲ περίεργο μάτι νὰ δεῖ τί κρύβουν μὲς στὶς σκιές οἱ χαράδρες, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τί γίνεται μὲς τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων.

Μὰ οἱ ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐνδιαφέρουν κανένα. Ἔτσι μονάχοι τὶς ζοῦνε, κι ἔπειτα κάθονται καὶ τὶς θυμοῦνται πίσω ἀπ' τὰ κλειστὰ τζάμια τὸν χειμῶνα καὶ πάνω στὶς δροσερές πεζούλες τὰ καλοκαίρια. Τὶς θυμοῦνται ὥσπου οἱ παλhoὶ πόνοι σιγὰ σιγὰ χάνουν τὸ κοφτερό τους τ' ἀγκύλι καὶ οἱ χαρὲς τὰ παρδαλά φτερά τους. Τότε πασχίζουν νὰ τὶς καταλάβουν. Μὰ οἱ ἱστορίες χλωμιάζουν, ξεφτοῦνε καὶ σιγὰ σιγὰ σβύνουν πρὶν τὶς καταλάβει κανένας. Ἐγὼ ὅμως δὲ θὰ χαρῶ τῆς θύμησῆς ὅλη τὴ γλύκα, γιατί ἡ δικιά μου ἱστορία δὲν μπορεῖ νὰ χλωμιάσει, ὥσπου νοιώθω τὸ βάρος τοῦ πουπουλένιου κορμιοῦ σου μὲς στὴν ἀδειανὴ ἀγκαλιά μου.

Πληθαίνουν τᾶστρα στὸν οὐρανὸ καὶ ἡ γῆ κρύβεται μὲς στὸ βαθὺ σκοτάδι μήπως καὶ ξεδιαλύσουν τὰ μυστικά της. Μὰ ἐγὼ μυστικά δὲν ἔχω καὶ μπορῶ νὰ πῶ τὸ κάθε τι ποῦ μ' ἀνήκει μπροστὰ σ' ὄλα τ' ἀστέρια. Ἐξ ἄλλου ἡ ἱστορία τῆς φτωχιάς μου ἀγάπης δὲν ἐνδιαφέρει κανένα κι οὔτε κανεὶς θὰ τὴν καταλάβει, ὅπως καὶ κανεὶς δὲν κατάλαβε ἀπ' ὅταν ἤμουν μικράκι τὰ καμῶματά μου.

—Μπόσικος ὁ γυιὸς μας, γυναίκα, ἄκουγα συχνὰ τὸν πατέρα

νά λέγει, ὅποταν μ' ἔβλεπε σκουμμένο νά διαλέγω μέ προσοχή μέσ τῆ φακῆ τίς πετρίτσες ἢ ἀνεβασμένο σ' ἓνα ψηλὸ σκαμνὶ νά σιδερώνω κοντὰ στὴν καλὴ μου μητέρα. Μπόσικος. . . μὰ ἂν ἦμουν κορίτσι ὄλα θάταν ἐν τάξει. Θὰ μπορούσα νά βοηθάω τῆ μάννα πούταν τόσο χλωμὴ καὶ πάντα κουρασμένη καὶ τῆ γρηά παραμάννα πὺ ἔτρεμαν τὰ χέρια της κι ἔβαζε δυὸ ζευγάρια γυαλιὰ ἀπανωτὰ γιὰ νά βρεῖ μέσ στῆ φακῆ τίς πετρίτσες. Θὰ μπορούσα νά δείξω τὴν ἀγάπη μου χωρὶς ν' ἀπορήσει κανένας. Γιατὶ τὸ κορίτσι δουλειὰ του εἶναι ν' ἀγαπᾷ καὶ κανένας δὲν τοῦ τὸ χρωστάει χάρη. Μὰ ἐγὼ ἦμουν ἀγόρι κι ὅμως εἶχα τὴν καρδιά μου γεμάτη ἀγάπη καὶ νόμιζα πὼς εἶχα δικαίωμα—τί λέγω;—ὕποχρέωση εἶχα νά τῆ μοιράζω στὸν κόσμο. "Ἐνοιώθα σὰν ἓνα μεγάλο παληὸ χρέος ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους κι ἔπρεπε νά τὸ ξοφλήσω.

—Παντοῦ χώνει τῆ μύτη του αὐτὸ τὸ παιδί, λέγανε. Περίεργο ποῦναι!

Ἐγὼ ἐγὼ μόνο γύρευα περίσταση νά ξοφλήσω. Μοίρασα ἔτσι ἀπὸ κεὶ ἀπὸ δῶ τοὺς θησαυροὺς τῆς καρδιάς μου, ὥσπου ἀπόμεινα πτωχὸς πάμπτωχος μέσα στὸν κόσμο. Τότε πήγα σὲ κείνους πὺ εἶχα τὰ πιὸ πολλὰ χαρισμένα καὶ γύρεψα κάτι νά μοῦ δώσουνε πίσω. Κανείς ὅμως δὲ θέλησε νά μοῦ δώσει χάρισμα λίγη ἀγάπη. "Ὅλοι θέλαν νά τὴν πλερωθοῦν—κι ἀκριβὰ νά τὴν πλερωθοῦνε. Ὡς καὶ σὺ, ἀγνή μου ἀγαπούλα!...

Ἐνα νυχτοπούλι ἐσηκώθη χτυπώντας δυνατὰ τὰ φτερά του, καὶ τὰ γιασεμιὰ πέφτουν ὄλα στὸ χῶμα. Μὰ ἡ λευκὴ μυρωδιά τους γλύκανε τόσο τὸ νοῦ μου, πὺ οἱ θλιβερὲς σκέψεις μέ μιὰς σκορπιστήκαν. Τὰ παρδαλὰ φτερά τῆς χαρὰς ἀγγιλίζουν τίς χορδὲς τῆς καρδιάς μου καὶ θυμάμαι τῆ μέρα πὺ πρωτογνώρισα τὸ χωριὸ τοῦ γονιοῦ μου. Ποτὲ δὲν καρπολόγησα τόση ἀγάπη μαζωμένη ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺ τριγυρνῶ τρυγητῆς στὸ λειβάδι τοῦ κόσμου. Κι ἀγάπη χωρὶς κόπο. Δίχως νά πλερώσω τίποτε, οὔτε ἀκριβὰ οὔτε φτηνά. Τῆ θυμάμαι τῆ μέρα ἐκείνη.

Πήραμε δρόμο πρὶ φέξει μέ τῆ δροσιά τῆς νύχτας καὶ τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ. Μόλις τ' ἀμάξι ἄφησε τὸν κάμπο καὶ μπῆκε μέσ στὴν κορδέλλα τοῦ δρόμου πὺ σφίγγει τὰ βουνα, οἱ κορφὲς ἄρχισαν νά ροδιζοῦν καὶ νά φοροῦν μέ τῆ σειρὰ ἓνα φωτεινὸ σκουῖφο, σὰν νά μὴν ἀποφάσιζαν ποιά ἀπ' ὄλες θὰ μᾶς φανερώσει τὸν ἥλιο, ὥσπου ὁ ἥλιος, γιὰ νά μὴ κακοκαρδίσει καμιά, φάνηκε ἀπ' ἐκεῖ πὺ δὲν τὸν περίμενες, χρυσὸ πιάτο στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Τὴν ἴδια ὥρα φάνη καὶ τὸ χωριὸ. Τότε τράβηξε ὁ ἀμαξῆς τὰ γκέμια κι εἶπε κάμποσα λόγια σὲ μιὰ γυναῖκα πὺ σχεδιάστη στὸν κορμὸ ἑνὸς δέντρου. Ὡστόσο τὸ πρῶνὸ ἀεράκι στύλωσε τῆ φύστα της σὰ φυσερὸ ἀνοιγμένο. Ἐτσι πὰ στὰ δροσερὰ φτερά τοῦ ἀνέμου καὶ τῆ χαρούμενη φύστα, πήρε γοργὸ δρόμο τὸ εὐτυχισμένο χαμπάρι τοῦ ἔρχομοῦ μου ἀπ' τὰ στενὰ ἀνηφόρια. Ἄμα σταμάτησε βρον-

τώντας τ' άμάξι στις πλάκες του χωριού, όλοι τó ξέραν καί συναγμένοι με καρτερούσαν. Ξέραν ποιός είμαι, από που έρχομαι καί που θά πεζέψω. Με καλοδέχτηκαν καί με σφιχτοποθοφιλήσανε. Γρηές καί γέροι δυνατά ιστορούσαν τά κακά που πέρασα καί τά καλά που έχω. Κι οί νηές με κρυφθαύμαζαν με χαμηλωμένα τά χαριτοβλέφαρα μάτια καί τά χέρια κρυμμένα κάτω άπ' τήν τυλιγμένη ποδιά τους. Ώστόσο τά παλληκάρια ξέδεναν τά ταξειδιώτικά μου καί ό άμαξάς τ' άλόγó του. Ό καθέννας δυνατά κι έμπρός σ' όλους έξηγούσε τή συγγένειά μας. Για τόν ένα ήμουνα τής Έλπίδας ό γυιός, για τόν άλλο τής Μαριούς τó έγγονι, γι' άλλον του Κυπριανού τ' άνήψι. Ό καθέννας μ' έβλεπε άπ' τή σκοπιά τής ζωής του κι άπ' εκεί μ' άγαπούσε. "Ετσι άπλά μ' άγαπούσε. "Ενοιωσα πώς κοντά σέ τέτοιους ανθρώπους έπρεπε νά ζήσω για νά παίρνω καί νά δίνω αγάπη, δίχως νά γυρεύω κι ούτε νά γυρεύουν αύτοί από μένα λύπη στή λύπη, χαρά στή χαρά. "Αναγάλλιασα πώς ηύρα στή ζωή μου λιμάνι κι έτοιμάστηκα νά ριξω άγκυρα για πάντα. Μά τήν ίδια ώρα άποτραβήχτηκαν όλοι. "Αργα... βαρεία... διπλωμένη στά δυό πάνω στό ροζιασμένο ραβδί της, σέρνοντας τά έλεφαντοπόδαρα της τυλιγμένα σ' άπανωτά κουρέλια, πρόβαλε μιá έκatóχρονη γρηά, φοβερή σά Μοίρα. Τά βλέφαρά της ήταν κατακόκκινα από χρόνων κλάματα καί τά χείλια της ήταν χωνεμένα μέσα στό ξεδόντικο στόμα. Σκιάχτηκα κι είπα νά φύγω, μά με σταμάτησαν όλοι:

—Είμαι ή άδελφή τής γιαγιás του πατέρα σου, είπαν.

—"Ω, πόσο σου μοιάζει!

—Μάννα μου! "Ιδια κι άπαράλλαχτη τó παλληκάρι μας είναι.

Τότε στύλωσα με περηφάνεια τó βεργάτο κορμί μου καί μ' αύτό είπα όχι. Τά μάτια μου άστραποβόλησαν, ένω πηκτές οί σειρές τών δοντιών μου άσπρολογούσαν μέσα στό όλοπόρφυρο στόμα.

—Είντα ώμορφος πούναι ό γιόκας μου, φαφούτισε ή γρηά τρεμουλιάζοντας καί γαντζώθη πάνω μου, ένω ένιωθα στά μάγουλα μου πίσω άπ' τά κρύα χείλια της τó σκελετό.

—Είμαι ή άδελφή τής γιαγιás του πατέρα σου... λέγαν άκόμα τριγύρω κι έγώ είπα: «Είμαι ό καιρός που περνά, κι έγώ για κεινή τά νηάτα, γι' αύτό μ' άγαπά». Κι όμως έξησα εύτυχισμένες μέρες στό χωριό. "Ημουνα έν' άστρο που ό καθέννας ήθελε νά στολίσει με τίς άκτινες τής αγάπης του, όπως καί σύ στόλισες τή ζωή μου με τή γλυκειά θωριά σου, άθώα άγαπούλα.

Βάρυνε ή νύκτα, ως καί τ' άστρα χλωμιάσαν μπροστά στό έχθρικό βλέμμα του "Αρη. Μονάχος άς πώ τó παράπονο μου. Πίστεψα πώς ή αγάπη είναι κοινό κτήμα τών ανθρώπων. "Όποιος έχει—δίνει, καί όποιος δέν έχει του δίνουν οί άλλοι. Έλεύθερο πάρε δώσε. Οί άνθρωποι δμως τήν κάναν έμπόριο. Τής βάλαν κι αύτής τιμολόγιο. Τόσα τó φιλί. Τόσα ή αγάπη του άντρα.

Τόσα ἡ ἀγάπη τῆς γυναίκας. Τοῦ πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς μάννας. Ναι, καὶ τῆς μάννας ἀκόμα. Στὴν ἀγνή γῆ ὅπου στερεώνουν τῆς γενιᾶς μου οἱ ρίζες, εἶπα πὼς θὰ βρῶ τίς ἀληθινὲς πηγές τῆς ἀγάπης. Μὰ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀλλάζει οὔτε κάτω ἀπὸ τὸ χοντρό ὑφαντό, οὔτε κάτω ἀπ' τ' ἄσπρο ἀτλάξι. Γι' αὐτὸ οἱ πολλοὶ ἀγαπητικοὶ μου τῆς πρώτης ὥρας χάθηκαν ὅλοι κι οὔτε φάνηκαν πλέον. "Ἐμεινα μόνος. Εἶναι ἀλήθεια πὼς στὴν ἀρχὴ ἀπὸ μακριὰ μὲ θυμούνταν. Καὶ μοῦ στέλνανε καλὰθια γεματα τερφαντὰ φρούτα ἢ καμμιὰ ζεστὴ πῆττα τυλιγμένη σὲ καθορὸ πάνι. Τὰ φερνε μιά συμπεθερά ἢ τᾶστελνε, μὲ χαιρετισματα πολλὰ, μιά ξεχασμένη ξαδέλφη. Μὰ αὐτὰ τίς πρώτες βδομάδες. Κι ἔπειτα . . . Μὲ παράτησαν ὅλοι. Μὲ θυμούνταν μονάχα ὅσοι κολακεύονταν ἀπὸ τὴ συντροφιά μου ἢ ἦθελαν κάτι. Μιά σύσταση, μιά συμβουλή ἢ καὶ μονάχα παρέα. Ἔτσι βρεθηκα καὶ στο χωριὸ ἴδια σάν στὴν πόλη. Νὰ πληρώνω τὰς μετρητοῖς, φτηνά ἢ ἀκριβὰ τὴν ἀγάπη.

Τότε φανερώθης ἐσύ, Μισυρλί, παρηγοριά μου. Ἀνέβης μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς σου τὰ στητὰ σκαλοπάτια καὶ στάθης μπροστὰ μου. Γονάτισα γιὰ νὰ σὲ πάρω στὴν ἀγκαλιά μου.

— Ποιοῦ εἶναι τὸ παιδάκι ; εἶπα.

— Τοῦ γείτονα σου ποῦ ἔχει ἕξη κόρες καὶ περίμενε ἀγέρι.

— Καὶ αὐτὸ τί εἶναι ;

— Κορίτσι.

"Ἡξέρα τὰ βάσανά σου, μικρό μου. Τὰ ἱστοροῦσαν οἱ παραδουλεῦτρες. "Ἡξέρα πὼς ἀποφάσισαν μὲ τὴ μαμμὴ νὰ σὲ πνίξουν ἂν γενιόσουν κορίτσι. Μὰ φοβήθηκαν τὴ δίκη τῶν ἀνθρώπων καὶ σ' ἄφησαν νὰ ζήσεις στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Σὲ βγάλαν Ἐρμιόνη. Ἐγὼ σὲ εἶπα Μισυρλί. Ἀμέως. Γιατί Μισυρλί; Δὲν εἶναι λόγος καὶ οὔτε ὄνομα πλασμάτου. Μὰ τρέχα γύρευε πὼς ταιριάζουν μὲς στὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου οἱ ἔννοιες. Αὐτὴ ταιριαζε μὲ τὰ ματάκια σου ποῦχαν ἓνα μαῦρο δακτυλιδάκι γραμμένο γύρω ἀπ' τὴν ἴριδα κι ἦταν μέσα γεμάτο ἀτόφιο χρυσάφι. Ναι, Μισυρλί ταιριαζε μὲ τὰ ξωτικά αὐτὰ μάτια. Ἀπ' τὴ μέρα ποῦ τὰ πρωτοεῖδα ἀγαπηθήκαμε τόσο! Καὶ χωρὶς τιμολόγιο. "Ἐπαιρνε κι ἔδινε ὁ καθέννας ὅτι εἶχε καὶ δὲ γύρευε ἄλλο. "Ἄμα διψοῦσες ἀγάπη, ἐρχόσουν σ' ἐμένα, κι ἐγὼ σὲ σήκωνα στὴ γερὴ ἀγκαλιά μου. Κῦταζα τὰ μισυρλιά μάτια σου καὶ σὺ ἀποκοιμόσουν στὰ γόνατά μου.

'Ἀπ' τὴ χοάνη τῆς νύχτας μιά σκιά πιὸ πηχτὴ χύθη καὶ γέμισε ὄλο τὸ δῶμα. Καὶ ἡ σκιά ἔχει ρύγχος καὶ πόδια. Καὶ τὰ πόδια κουνοῦνται καὶ μπερδεύονται μέσα στὸ ρύγχος. Νᾶναι τ' ἀγρίμι ποῦ κάθε νύχτα πνίγει τὰ πουλιά στὸ κοτέτσι ἢ τ' ἀγριο θεριὸ ποῦ πλανιέται στὸν κόσμο ὅταν λάμπει τὸ κόκκινο ἄστρο; Μὲς στὴ νύχτα δὲν φαίνονται πιά τὰ κτήματα τοῦ πλοῦσιου γείτονα

μου. Κι ὅμως ἀπλώνονται ἀπ' τὰ βουνὰ ὡς τὸν κάμπο. Κι ἔχει βουστάσια καὶ μάντρες κι ἑληθὲς στὶς πλαγιὲς καὶ νερά γιὰ νὰ γυρίζει τοὺς μύλους. Ἔχει κι ἑπτὰ θυγατέρες. Μὰ μέρα νύχτα κλαιγόταν πῶς τόσο κτῆμα νὰ πέσει σὲ ξένα χέρια καὶ γιὸς δὲν γεννιέται νὰ τὸ στερεώσῃ ἀμοίραστο μὲ τὸνομα του.

—Κακὸ χόρτο τὸ κορίτσι, ἔλεγε πάντα. Ξένο κρέας. Καταστροφὴ μὲς στὰ σπίτια. Τὰ ξεκληρίζει καὶ φεύγει. Μὰ ὁ γιὸς τοῦ φέρνει νύφη κι ἀνγόνια.

Αὐτὰ ἔλεγε ὁ γέρος ποὺ εἶχε μόνο κορίτσια, ὅταν γεννήθης ἐσύ, Μισυρλί, στερνὸ ἀποπαίδι. Τότε εἶπε νὰ μὴ σὲ δεῖ μπροστά του. Κι ἅμα σ' ἔβλεπε, σὲ κυνηγοῦσε μὲ τὶς πετριὲς σὰν μὲς στὰ σπαρτὰ τὰ κατσικία. Ἐρχόσουναι καὶ σὺ τρεχάτη, καὶ χωρὶς κλάμμα κοντὰ μου. Φούχτιαζα τὸ μικρὸ σου χεράκι καὶ τραβούσαμε κατὰ τὴν κατηφορίαν μὲ τ' ἀμπέλια. Καθισμένη ἐκεῖ στὰ ὑποστατικά τῶν γονιῶν σου, ἔστρεφες τὰ γραμμένα μάτια ἕνα γύρω, παρατηροῦσες τὸν πανύψηλο οὐρανὸ καὶ τὸν πλατύτερο κόσμον κι ἔπειτα τὰ κάρφωνες ἀκίνητα μὲς στὰ δικά μου, σὰν νὰ μ' ἔπαιρνες μάρτυρα πόσο λίγη θέσῃ θέλεις γιὰ νὰ ζήσεις μὲς στὴν ἀπεραντὴ πλάση. Τὰ πουλιά τριγύρω μας ἐλεύθερα τσιμπολογοῦσαν, καὶ τὰ σκουλήκια χαίρονταν κι αὐτὰ τὴ ζεστασιά τῆς γῆς κάτω ἀπὸ τοὺς χορταριασμένους σβώλους. Ἄπλωνες καὶ σὺ τὸ χεράκι σου κι ἔκοβες λίγα χόρτα καὶ μοῦ τὰδειχνες σὰν νὰ μοῦλεγες:

—Νὰ μὲ τί λίγο μποροῦσαι νάμαι εὐτυχισμένο. Ἐπειτα μὲ κυτοῦσες μ' ἀκίνητα τὰ ματοβλέφαρά σου καὶ περίμενες ἀπὸ μένα μιὰ λύση. Μὰ ἡ λύσις ἦρθε μονάχη.

Σηκώθηκε ἄερας Σακατεμένες οἱ σκιὲς πολεμοῦνε. Στάζει ἡ αὐγὴ θαμπὴ ὀμίχλη μέσα στὴ νύκτα. Ὅλα ἔχουν θολώσει. Δὲν μπορῶ πιά νὰ δῶ στὴν καρδιά μου.

Τέτοια ὥρα παρακαλοῦσαι νὰ κοπεῖ τὸ νῆμα τῆς πικρῆς ζωῆς σου. Τέτοια ὥρα. Ὅλοι κοιμοῦνται κι ἐγὼ ἀγρυπνοῦσαι κοντὰ σου κι ἔλεγα. «Ἄς πεθάνει, ἄχ, ἄς πεθάνει!» Κατάλαβα πιά πῶς δὲν εἶχες τόπο στὸν κόσμον. Οἱ γιατροὶ ἅμα μπαίνανε, ρωτοῦσαν:

—Τί τοῦ εἶναι τὸ παιδάκι τοῦ νέου; Ἄδερφάκι;

—Ὅχι, γείτονας εἶναι.

Ἄμα μπαίνανε, πρῶτα ἔμένα κι ἔπειτα ἐσένα κυτοῦσαν. Κι ἐγὼ γιὰ νὰ μένω κοντὰ σου ἔγιναι δοῦλος. Σκοῦπιζα τὶς αὐλὲς τοῦ σπιτιοῦ σου, ἔπλενα ὅλη μέρα τσανάκες, κουβαλοῦσαι ξύλα ἀπ' τὰ δάση, μὰ ὅλη νύκτα σὲ κρατοῦσαι στὴν ἀγκαλιά μου. Τότε μόνο ἀποκοιμόσουναι καὶ ἡ φωτιά τοῦ κορμιοῦ σου χυνόταν σιγὰ σιγὰ στὸ κορμί μου. Στὴν ἀρχὴ μὲ καλοδέχτηκαν οἱ δικοί σου. Μεγάλῃ κίνηση εἶχαν στὸ σπίτι. Συγγενεῖς μπαينوβγαίναν γιὰ νὰ σὲ δοῦνε. Ἐλπίζαν πῶς φτηνά θὰ τοὺς λείψεις. Μὰ οἱ βαρειὲς μέρες διαβαίνανε καὶ κάθε μέρα πλήθαινε τὰ βάσανα σου. Τὸ κορμάκι σου

χωνεύτηκε καὶ σοῦ μείναν μόνο τὰ μάτια. Δυὸ πελώρια ἀπόκοσμα μάτια. Μὰ ἔτσι εἶναι οἱ ἀρρώστειες καὶ ὅλοι τὸ ξέρουν. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν ξέραν εἶναι ἡ πολλή μου ἀγάπη γιὰ σένα.

—Τί θέλει πιά αὐτός ὄλη μέρα δῶ μέσα; μουρμούριζε τώρα ὁ γέρος, κι ὁ γιατρός ποῦ φέρναν γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου—ἐγὼ ἤμουνα τὰ μάτια τοῦ κόσμου—παρεξενεῦόταν καὶ κείνος.

—Ἄγαπᾶ πολὺ τὰ παιδιὰ, ἔλεγε καὶ με̄ κυττοῦσε με̄ βουβῆ ὑποψία.

Ἄν ἤμουν κορίτσι, ὅλα θᾶταν ἐν τάξει. Θὰ μπορούσα νὰ λυῶνω κοντὰ σου. Γιατί τὸ κορίτσι δουλειά του εἶναι νὰ μοιράζεται τοὺς ξένους πόνους καὶ κανέναν δὲν τοῦ χρωστάει χάρη. Μὰ ἤμουν ἀγόρι κι ὅμως εἶχα τὴν καρδιά μου γεμάτη συμπόνια. Γιατί ἀποροῦσαν; Γιατί; Σχεδιάζαν ἐρωτηματικά ἕνα πλῆθος ὡς καὶ τὰ βουτηγμένα στον ἰδρώτα μαλλιά σου γύρω ἀπ' τὸ χλωμὸ μέτωπο σου, ὡσπου φάνηκε τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς. Κι ἅμα φάνηκε, τὰ χρυσᾶ μάτια σου με̄ τὸ πένθιμο δακτυλιδάκι γύρω ἀπ' τὴν ἴριδα λούστηκαν ἐκστατικὰ στὸ φῶς του καὶ τ' ἀγάπησαν τόσο ποῦ σβύσαν γιὰ μένα. Μὰ πρὶν φύγεις πλήρωσες καὶ σὺ τὴν τιμὴ τῆς ἀγάπης. Γιὰ πληρωμὴ μου ἔφησες τὸ βᾶρος τοῦ νεκροῦ κορμιοῦ σου με̄ς στὴν ἀδειανὴ ἀγκαλιά μου. Περνᾶ ὁ καιρὸς καὶ τὸ σηκώνω ἀκόμα.

Τί πασίχαρος ποῦ ξεμερώνει σήμερα ὁ καλοκαιριάτικος ἥλιος! Ἄδροπατώντας ἀνεβαίνει ἡ ροδομάγουλη Ἄδριανὴ ἀπὸ τὸ τραχὺ μονοπάτι καὶ μοῦ γνέφει γελώντας. Κάτι μοῦ φέρνει.

—Τί μοῦ φέρνεις, Ἄδριανὴ μου;

—Μυζήθρα τῆς ὥρας.

—Ποιὸς τὴ στέλνει;

—Ὁ γείτονας σου γιὰ ὅσα ἔκαμες γιὰ τὸ μακαρίτικο τοῦ παιδάκι.

Μὲ χαρὰ ἀκουμπῶ τὴν τρυφερὴ μυζήθρα πάνω στ' ἀποσταμένα γόνατά μου κι ἡ δροσεράδα τῆς περνᾶ τὰ ρουχὰ καὶ μοῦ λούζει τὸ αἷμα.

Τώρα θὰ σκέφτομαι ὄλη μέρα, πῶς νὰ τὴν ξεπελώσω στὸν γείτονα μου.

M. ΡΟΥΣΣΙΑ

ΣΥΜΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΝΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ὁ ἱστορικὸς τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας Ἄρ. Κομπάνης ἀναφέρει στὸ βιβλίο του (1) ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ἔμμετρες «ἱστορίες τῶν ζώων» (τὸ «Φυσιολόγον. τῆ «διήγησι παιδιόφροστο τῶν τετραπόδων ζώων,» τὸν «Πουλολόγον» κλπ.) καὶ μιὰ διήγησι τοῦ Γαδάρου τοῦ Λύκου καὶ τῆς Ἄλεπους σὲ δυὸ παραλλαγές ἀπὸ 540 στίχους τὴν κάθε μιὰ. Σημειώνει ἀκόμα πῶς ἔξω ἀπὸ τίς δυὸ αὐτές παραλλαγές—χωρὶς ρίμο—ὑπάρχει καὶ τρίτη ὁμοιοκαταληκτικῆ. Κι ἀκολουθεῖ σύντομα ἢ ὑπέθεσι τοῦ παραμυθιοῦ: Ὁ γάϊδερος, ἡ ἀλεπού κι ὁ λύκος μπαίνουν σ' ἓνα πλοῖο γιὰ νὰ πᾶνε σι' Ἁγιονέρος. Ὁ λύκος κι ἡ ἀλεπού συμφωνᾶν νὰ φᾶνε τὸν γάϊδαρο, μ' αὐτὸς μ' ἓνα ἔξυπνο εὔρημα ξεκάνει στέλλοντας στὰ βύθια τῆς θάλασσης τὸ λύκο πού τὸν ἀκολουθεῖ ἀπ' τὸν φόβο τῆς κι ἡ ἀλεπού. Τελευταῖα σημειώνει πῶς τὸ ποίημα εἶναι τοῦ 15ου αἰῶνα.

Ὁ ἴδιος μῦθος βρίσκεται καὶ στὸ μῦθο τῆς ἀλεπούς στὸ βιβλίο τοῦ Γκαίτε «Ράινεκε Φούξ» (μτφ. Γρυπόρη, ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη), ἄσμα ὄγδοον, σελ. 175—177, πράγμα πού δείχνει πῶς ἦτανε γνωστὸς καὶ στὴν Εὐρώπη.

Παρακάτω δημοσιεύω δυὸ παραλλαγές ἐνὸς Κυπριακοῦ παραμυθιοῦ πού ἀσφαλῶς βγήκε ἀπὸ τὸ προαναφερμένο Βυζαντινὸ ποίημα. Μποροῦμε μάλιστα νὰ ποῦμε πῶς εἶναι τὸ ποίημα τοῦτο καὶ μετατράπηκε σὲ πεζό. Ἡ πρώτη παραλλαγή εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ πρότυπο, γιατί διατηρεῖ λίγα πρόσωπα καὶ τὰ καθέκαστα στίς γενικὲς γραμμὲς εἶναι τὰ ἴδια. Τὸ ἴδιο βέβαια καὶ στίς δεύτερη παραλλαγή, μ' αὐτὴ ἔχει πολλὰ πρόσωπα καὶ πολλὲς λεπτομέρειες πού μῆκανε γιὰ νὰ το κάνουν πιὸ γουτοσόζικο. Μιὰ παραλλαγή ὅμοια μὲ τὴ δεύτερη πού δημοσιεύω, δημοσίεψε κι ὁ κ. Ξ. Φαρμακίδης στὴν «Κυπριακὴ Λαογραφία» (δὲς σελ. 281—284) μὲ τὸν τίτλο: «Ὁ πετεινὸς τζ' ἢ ὄρνιθα.»

Ὅσο γιὰ τὴν καταγωγή τοῦ παραμυθιοῦ, ἐμεῖς πιστεύουμε πῶς τὸ ποίημα ἐκεῖνο τοῦ 15ου αἰῶνα ἔγινε γνωστὸ καὶ στὴν Κύπρο σὰ δημοτικὸ τραγοῦδι—ἄλλωστε εἶναι καὶ δημοτικὸ τραγοῦδι σὰ δὲν ξέρομε τὸν ποιητὴ του—, μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ξεχάστηκε ὡς ποιημα κι ἔγινε πεζό, ποῦταν εὐκόλο νὰ μεταδίνεται ἀπ' τὸν ἓνα στον ἄλλον.

Τέτοια παραδείγματα—ποιήματα δηλ. νὰ μετατραποῦνε σὲ πεζό—ἔχουμε καὶ μὲ τὰ καλύτερα μας δημοτικὰ τραγοῦδια. Ἐμεῖς καταγράψαμε σὲ πεζό τὸ τραγοῦδι τοῦ «Κωστιατᾶ τζιαὶ τῆς Μαρουδικιάς» καὶ τῆς «Ἀρετῆς».

(1) Ἰστ. Νέας Ἑλλ Λογ Ἄρ. Κομπάνη (σελ. 51—52.)

Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντιτάξῃ τὸ ἐπιχείρημα πῶς, ἀφοῦ δημιουργήθηκε τὸν 15ον αἰῶνα δὲν ἦτανε δυνατὸ νὰ γίνῃ γνώριμο καὶ στὴν Κύπρο ποῦτανε πολιτικά χωρισμένη ἀπ' τὸ Βυζάντιο ἀπὸ τὸν 12ο κιόλας αἰῶνα. Ἡ Κύπρος ἦτανε, βέβαια, πολιτικά χωρισμένη ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, μὰ φαίνεται πῶς ἡ ἐπαφή της μ' αὐτὸ—πνευματικὴ τοῦλάχιστο—δὲ σταμάτησε, γιατί ἔχω καταγράψει κάποιον ποίημα—γιὰ τὴν ἀκρίβεια μερικούς μονάχα στίχους—ποῦναι βγαλμένοι ἀπὸ τὶς παραπάνω ἔμμετρες «ἱστορίες τῶν ζῶων», ποῦ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πῶς ἀσφαλῶς ἦτανε γνωστὲς στὴν Κύπρο. Ἐπειτα δὲν ξέρουμε ποῦ γράφτηκε τὸ παραπάνω ποίημα. Μπορεῖ καὶ νὰ πρωτογράφηκε στὴν Κύπρο. Μὰ τὸ σπουδαιότερο εἶναι τοῦτο Ὁ μῦθος δηλ. ἦτανε γνωστὸς στὸ Βυζάντιο αἰῶνες πρὶν νὰ στιχουργηθῇ—ὅπως ἀπαράλλαχτα καὶ στὴ Δ. Εὐρώπῃ, ὡσπου μῆξε στὸ παραμῦθι τῆς ἀλεπούς—καὶ πιὸ ὕστερα βρέθηκε κάποιος ποιητὴς ποῦ τότε στιχοῦργησε. Ἡ τελευταία ὑπόθεση ἴσως νάναί κι ἡ πιὸ ὀρθή.

Τὸ ποίημα λυποῦμαι νὰ πῶ πῶς δὲν τὸ εἶδα.

1α).

ἽΟ γάαρος τζ' ἠ ἄλουπού

Μιάφ φοράν τζ' ἕναν τζιαιρόν εἰσῆεμ μῖαν ἄλουπούν τζ' ἕναγ γάαρον τζ' ἕναμ πετεινόν. Ἐσομφωνήσαοιν νὰ πάν ταξίδιν. Σάν ἐπασίναν ἐπκίασεν τους φουρτούνα. Ἡ ἄλουπού λαλεῖ τους: κάποιος ἔκαμεν ἄμαρτίες. Ἀρωτᾶ τὸμ πετεινόν: ἔκαμες ἄμαρτίες; Μῖαν ἡμέραν, λαλεῖ της ὁ πετεινός, ἡ γειτόνισσά μου ἄπλωσε σιτάρην τζ' ἐπῆα τζ' ἔφαα λλίον. Ἡ ἄλουπού λαλεῖ του: ἡ ἄμαρτία σου ἔμ μῆλῃ τζιαι πρέπει νὰ σὲ φάω. Ἐτσι ἦτουν. Ἐφαν τὸμ πετεινόν. Λαλεῖ τοῦ γάαρου ὕστερα: ἐσοῦ ἴνταμ μ' ποῦ ἄκαμες; Ἐφκηκα ἔξω τζ' ἔφαα λλίοφ φαρράν, λαλεῖ της ὁ γάαρος. Λαλεῖ του τζι' ἡ ἄλουπού: τζιαι σέν' ἡ ἄμαρτία σου ἔμ μῆλῃ τζιαι πρέπει νὰ σὲ φάω. Λαλεῖ της πάλε ὁ γάαρος: τὸν τζιαιρόμ ποῦ μ' ἔκαμεν ἡ μάνα μου ποῦ κάτω π—ο—ν τὸ καλλίτζιμ μου ἔγραφεγ κάτι γράμματα τζιαι πρέπει νὰ τὰ θκιεβάσης πριχοῦ νὰ μὲ φάς. Ἡ ἄλουπού ἐδέχτηκεν. Ἐσῆκωσεν τὸ πόντν του ὁ γάαρος τζιαι τὴν ὥραμ ποῦ πῆεμ πῶς ἐν νὰ δκεβάσ' ἡ ἄλουπού, ἔωκεν της μιάγ κλωτσιάν τζ' ἐπέταξεν τημ μέσ στηθ θάλασαν, τζ' ὁ γάαρος ἐγλύτωσεν.

Σημ.—Τὸ πῆρα ἀπὸ τὸ μαθητὴ Κώστα Γιάγκον, 15 χρονῶν ἀπὸ τὸ Πραστεῖο (Μόρφου).

1β').

ἽΟ πετεινός.

Μιάφ φοράν τζ' ἕναν τζιαιρόν εἰσῆεν ἕναμ πετεινόν. Ἐναμ πρωτῖν ἔφκημ ποῦ τὸγ γουμάν τζ' ἐπῆεμ πάσ στήγ κοπριάν νᾶβρη τίποτε νὰ φά. Τζιαχαμαὶ γιόν ἐξάνιζεν τὰ κόφκα ηῦρεν ἕναχ χαρτίν, ἀσκόπησέν το τζ' ἔγραφεμ μέσα νὰ πὰ νὰ (γ)ινῆ χατζής. Ἐσηκῶστην τζιαι τζεινός τζ' ἐτράβησεν. Σάν ἐπάαινεν εὔρεμ μῖαν ὄρνιθαν. Ἡ ὄρνιθα ἀρώτησέν τομ ποῦ ἐν νὰ πάη. Ὁ πετεινός εἶπεν της πῶς ἐν νὰ πὰ νὰ (γ)ινῆ χατζής. Λαλεῖ του ἡ ὄρνιθα: παίρνεις με

τζ' έμέν; -"Αν ι-γράφη τὸ χαρτίμ μου, παίρνω σε, λαλεῖ της. Θκιαβάζει,

Πετεινὸς κακκαριστός,
ὄρνιθα κουκκουριστή.

"Α! Πάεις τζ' έσοῦ, λαλεῖ της ὄρνιθας. Έφκιάαν τῆσ στράταν τζ' έπηαίνναν. Σάν έπηαίνναν ηῶραν ένας σκορταλλόν. Έρωτήσέν τους ποῦ έν νά πᾶσιν. Λαλοῦν του: έν νά πᾶμεν νά (γ)ινοῦμεχ χατζίηες. Παίρνετέ με τζ' έμέναμ μιτά σας; λαλεῖ τους. "Αν ι-γράφη τὸ χαρτίμ μας, παίρνόμεσ σε, λαλεῖ του ὁ πετεινός. Θκιαβάζει,

Πετεινὸς κακκαριστός,
ὄρνιθα κουκκουριστή,
σκορταλλὸς σφυριστός.

"Ετο πᾶς τζ' έσοῦ, λαλεῖ ἡ ὄρνιθα. Έλαμνίσαν τζ' ὄσον τζ' έπηαλ λλίον τόπον έμπλάσαν 'νοῦ κάττου. -Μέ τὸ καλόμ ποῦ πάτε; λαλεῖ τους ὁ κάττος. -"Ετσι τζ' έτσι λαλεῖ του ὁ πετεινός τζ' έν νά πᾶ (γ)ινοῦμεχ χατζίηες. Παίρνετέ με τζ' έμέναμ; λαλεῖ τους ὁ κάττος. -"Αν ι-γράφη τὸ χαρτίμ μας παίρνόμεσ σε, λαλοῦν του. Θκιαβάζει ὁ πετεινός,

Πετεινὸς κακκαριστός,
ὄρνιθα κουκκουριστή,
σκορταλλὸς σφυριστός,
κάττος νιαουριστός.

"Ατε πᾶς τζ' έσοῦ, λαλοῦν του. Γιόν έπααίνναν τῆσ στράταν τους μπλάσκουν 'νοῦ γαάρου. Έσταθήκαν, έδώκαν έφέρον. -"Αθ θέλ' ὁ Θεός γιά ποῦ; λαλεῖ τους ὁ γάρος. Λαλοῦν του: έν νά πᾶ νά (γ)ινοῦμεχ χατζίηες. -"Ατζιαπς έμ με παίρνετε τζ' έμέμ ματά σας; -"Αν ι-γράφη μέσα τὸ χαρτίμ μας, νά σέ πάρουμεν. Θκιαβάζ' ὁ πετεινός,

Πετεινὸς κακκαριστός,
ὄρνιθα κουκκουριστή,
σκορταλλὸς σφυριστός,
κάττος νιαουριστός,
γάρος άγκανιστός.

"Α! πᾶς τζ' έσοῦ μιτά μας. Έλαμνίσαν. Κάμνουν έτσᾶς βρίσκουν έναβ βοῦν. -Μέ το καλόγ γιά ποῦ; λαλεῖ τους. -"Ετσι τζ' έτσι, λαλοῦν του, πᾶμεσ στο χατζιάτον. Έμ με παίρνετε τζ' έμέμ μιτά σας; λαλεῖ τους. Νά μέν τᾶ πολλυλοοῦμεν θκιαβάζει ὁ πετεινός γιά νά δοῦν ἄν τὸν ι-γράφη νά πᾶ τζιαί τζεινός,

Πετεινὸς κακκαριστός,
ὄρνιθα κουκκουριστή,
σκορταλλὸς σφυριστός,
κάττος νιαουριστός,
γάρος άγκανιστός,
βοῦς μουγκαριστός.

-"Ετο ποῦ πᾶς τζ' έσοῦ λαλοῦν του. Έτραβήσαν: σάν έπααίνναν νάσου τζιαί μιάν άλουπούν. -"Ε! Γιά ποῦ με τὸ καλόμ; -Πᾶμεν

στό χατζιάτον.—"Εμ μ' ἀφήννετε νά πάω τζ' ἐγιά! λαλεῖ τους,
 "Ἐτσι τζ' ἔτσας θκιαβάζ' ὁ πετεινός,

Πετεινὸς κακκαριστός,
 ὄρνιθα κουκκουριστή,
 σκορταλλὸς σφουριστός,
 κάττος νιαουριστός,
 γάαρος ἀγκανιστός,
 θοῦς μουγκαριστός,
 ἀλουπού παουριστή.

"Ἐτο ποῦσθα πὰς τζ' ἔσοῦ, λαλοῦν της. Ἐλαμνίσαν τζ' ἐπασίν-
 νασιν. Ἡ ἀλουπού ἐκοφελ λλίομ πίσω τζ' ἑκατοῦραν τζ' ἐξάνιζεν
 τὰ κατουρήματα μὲ τὸν νοῦρον της τζ' ἔουρνέν τα πουπάνω τους.
 Λαλοῦν τζ' οἱ ἄλλοι χωρὶς νά σθεῖτανεφτοῦν τίποτε: ἐκόψαμ μας
 τὰ νερά! Λαλεῖ τους τζ' ἡ ἀλουπού: ἐν' ἡ τρύπα μου ἄδαχαμαί
 κοντὰ τζιαὶ πᾶμεν νά τρυπώσομεν ὥσπου νά σταματήσουν τὰ
 νερά. Ἐμπήκαμ μέσα χωρὶς νά κακοβάλουν τζ' ἔμεινεμ μανιχὰ ὁ
 βοῦς ἔξω τζ' ἡ ἀλουπού ἑκατσοε στήμ πόρταν.

"Ἡ ἀλουπού ἐμ περνᾶ πολλή ὥρα τζιαὶ λαλεῖ τοῦ πετεινοῦ: ἔλα
 νά κόψης τὰ κρίματα σου.—"Ἰντα κρίματα ἔχω ἄγιά ὁ φτωχὸς πού
 κάθημερα ξανίζω μὲσ στήγ κοπριάν νᾶβρω κανέναγ κουτσηῖο σι-
 τάριν νά τὸ κοκκολοῦσῶ! Ἡ ἀλουπού τίποτε: ἔφαν τον. "Ἰστερα
 λαλεῖ τῆς ὄρνιθας: ἔλα νά κόψης τζιαὶ ἔσοῦ τὰ κρίματά σου.—"Ἰντα
 κρίματα ἔχω ἄγιά ἡ φτωσιῆ πού σηκώνουμαι πού τὰ χαράματα
 τοῦ φοῦ τζιαὶ θκιαφῶ οὔλημερη νᾶβρω τίποτε νά φάω; Ἡ ἀλου-
 πού τζιαὶ τούτην τὸ ἴδιον ἔφαν την. Κάμνει ἔτσας ἔρκετ' ὁ σκορταλ-
 λός.—"Ἐλα νά κόψης τζ' ἔσοῦ τὰ κρίματά σου, λαλεῖ του ἡ ἀλου-
 πού.—"Ἰντα κρίματα ἔχω ἄγιά ὁ φτωχὸς πού γυρίζω παντοτινὸμ
 μέσ' στὰ χωράφκια τζιαὶ συρῶ; Ἄλλὰ ἐμ πειράζει, ἀφοῦ θέλεις
 νά μὲ φάς ἄσ' με νά φκῶ ψηλά τζιαὶ νά ππέσω μέσ στοῦ στόμα
 σου νά μὲ καταπιῆς. Ἐτσι μιτσις ποῦμαι ἐν νά μὲ τυραννήσης.
 Ἐδέχτην ἡ ἀλουπού. Ἐφκῆκαν ἔξω ἔφκην ὁ σκορταλλὸς ψηλά τζ'
 ἄννοιζεν τὸ στόμαν της ἡ ἀλουπού τζ' ἑκαρτέραν τον νά ππέση
 μέσα. Μὰ γιόν τὸν ἑκαρτέραν—κκιουτ ἐχάμνησέν της ἕναγ κομμάτιγ
 κοτσιρὶν μέσ' στοῦ στόμαν τζ' ἔφμεν. Ἄχ! λαλεῖ του, ἔφυές μου μιὰφ
 φοράν, ἄλληφ φοράν ἐθ θὰ μοῦ φύης.

"Ἰστερα λαλεῖ τοῦ γάαρου ἡ ἀλουπού: "Ἐλα νά κόψης τζ' ἔσοῦ τὰ
 κρίματά σου. Ἰντα κρίματα ἔχω ἄγιά ὁ φτωχὸς πού με καβαλλιτζιεύ-
 κουν τὸ καθημερινὸν τζιαὶ φορτώνουμ με τζιαὶ παίρνομ με
 π-ὸ-ναχ χωρκὸσ σ' ἄλλο; Νά παρατηρήσης πουκάσ' στοῦ καλλίτζιμ
 μου τζ' ἄν ι-γράφη νά μὲ φάης δέχουμαι εἶδεμῆ τζιαὶ γράφει νά
 μὲμ μὲ φάης, νά μὲμ μὲ φάης. Ἡ ἀλουπού ἔσηυφεν νά θκιαβάσει τὰ
 γράμματα πού κάσ' στοῦ καλλίτζιν τζ' ἔωκεν της τῆγ κλωτσιάμ πάσ'
 στοῦ κούτελλον τζ' ἐψόσησέν την. Ἰστερις ἐκα(β)αλλίτζεψεν ὁ κάττος
 τοῦ γάαρου τζ' ἐπῆαν τζ' οἱ τρεῖς τζ' ἐγινῆκαν χατζιῆης.

Μόρφου.

— Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

Σημ.—Τὸ πῆρα ἀπὸ τὸν Γιαννακὸ Χ' Χριστοδοῦλου ἀπὸ τῆ Ζῶδια, 50
 χροῶν, πού ξέρει γράμματα.

ΕΠΙΛΥΧΝΙΟ ΙV

Προφητικά σάν τούς σοφούς μιλούσαν τ' ἄνθη
 καί σάν τὰ μάτια τοῦ ποιητῆ, στὸ φῶς πνιγμένα,
 τ' ἀποσπερίτη ξάστραφτε τὸ πλούσιο μάτι.
 Κι' ὅσα μαγιάπριλα γλαυκὰ κρύβουν οἱ κόσμοι,
 τόσα μαγιάπριλα γλαυκὰ πετούσαν γύρω.
 Κι' ἔγυρες σὲ ὄνειρο βαθύ κι' ἀποκοιμήθης,
 μὲ ἀγέρωχο τὸ μέτωπο σάν ἄξιος ἄντρας
 πού προχωρεῖ στὸν θάνατο γιὰ μιὰ ἰδέα.
 Σάν τούς μικροὺς βλαστοὺς στῆς φοινικιάς τὸν ἴσκιο,
 μὲ στόμα ὀλάνοιχτο καὶ μάτια θαμπωμένα,
 ἐμεῖς τὸν θεῖο σου λόγο ἀκούσαμε πού ἐρχόταν
 σάν ἀπ' τὰ στήθη τ' οὐρανοῦ: «Νὰ μὴ μὲ κλαῖτε.
 Στὴν ὥρα τοῦ ὅποιος πέθανε δὲν ἀποσβύνει.
 Μένει στὸν κόσμο σάν χρυσογραμμένη μνήμη »

Φίλε, τὸ κλάμα τῆς πηγῆς σὲ κλαίει πιὸ ὠραῖα,
 ὅταν τοῦ βράχου τούς καύμονες ξομολογείται
 στοὺς πιὸ περιέργους ἴσκιους· καὶ πιὸ ὠραῖα ἀκόμα
 τὰ θεῖα φυλλώματα μὲ τούς πολλοὺς των θρύλλους,
 ὅταν περνάει ἡ ἄνοιξη γι ἄλλες πατρίδες,
 τὰ σύγνεφα μὲ τίς βροχές, ἡ πλάση τ' ἄνθους
 ὅταν μαδᾷ γιὰ κάρπισμα. Ἐγὼ σὲ κλαίω
 σὲ κάθε λύχνου τ' ἄναμα, σ' αὐτές τίς ὥρες
 πού ἡ μνήμη φέρνει ἕνα μαστὸ γιομάτο μέλι
 —γιατί εἶναι μέλι ἡ θύμηση κι' ἂν στάζει πίκρα—.
 Τὸ κύπελλο μὲ τὸ κρασί τ' ἀδειάζω τώρα,
 πού ὁ λύχνος ρίχνει ἕνα κιτρινωπὸ δεμάτι
 ἀπὸ χρυσάνθεμα, καὶ σὲ παινεύω, φίλε :

«Ὁραῖε Θεέ, πολὺ ἔνωρίς ἔχεις χορτάσει
 τὴν ἀπλωμένην ὀμορφιά τοῦ ἀπάνω κόσμου,
 βαριά ὀμορφιά σάν τὴ δική σου πού εὐωδοῦνεν
 ὕγεια καὶ δύναμη. Τὸ χόρτο ἀνθίζει πάντα
 στὸν ταχτικὸ καιρὸ του καὶ ξανθίζει ἡ σκόνη,
 ὅταν κρεμάζεται μπροστὰ στὸν σπάταλο ἥλιο,
 κι οἱ κορασιές στὴν ὥρα τους ξυπνᾶνε πάλι
 καὶ γίνονται ὡς καρπὸς τὰ στήθη τους στρογγύλος.
 Πολὺ νωρὶς τὰ χόρτασες αὐτὰ τὰ πλούτη,
 τὴν ὀμορφιά σου, μιὰ ὀμορφιά τοῦ ἀπάνω κόσμου.
 Σὲ μακαρίζω πού ἄγγισες τὴν εὐτυχία
 σὲ λίγο χρόνο μέσα στὴν χρυσάνοιξή σου
 κι' ἔγινες ὄλος μιὰ εὐτυχία κι' ἀποσβύστης.»

Φίλε, σ' ἄν θάρθει καί γιά μέ ὁ καιρός πού πρέπει,
 μέσ τήν πολλή εὐτυχία πνιγμένος, νά πεθάνω
 ἀπ' τὸ δικό μου χέρι, ὅπως ταιριάζει πάντα
 σ' ἐμᾶς τοὺς ἡῶες νά πεθάνουμε, κοντά σου
 παρακαλῶ μιά θέση νά ἐτοιμάσεις. Τώρα
 σοφώτερα κι' ἀπ' τίς ματιές μιᾶς ἐρωμένης
 ἢ γύρω πλάση μου μιλά' κι' ἀκόμα νοιώθω
 πῶς ἡ μικρή μου ἢ ὁμορφιά δὲν ἔχει φτάσει
 στήν πιό μεγάλη της ἀκμή· κι' ὁ ἐρωτάς μου
 δὲν ἄναψε τόσο πολὺ πού νά πεθάνει
 μέσ τῆ δική του φλόγα. Κι' εἶναι ἀκόμα κάτι
 μικρὲς ὀρμές βαθιά μου, πού δὲν ἀνατείλαν,
 σ' ἄν σπόροι ξέχειλοι ἀπὸ ὑγεία, πού δὲ βλαστήσαν.

Τὸ κύπελλο μέ τὸ κρασί τ' ἀδειάζω πάλι.
 Τὸν λύχνο σβύνω καί κρατῶ τῆ θύμησή του,
 ὅπως κρατῶ καί τῆ δική σου φῶς πιὸ ὠραίο.
 Στὴν ὥρα του ὅποιος πέθανε δὲν ἀποτβύνει,
 ὠραῖε Θεέ, τὴν ὥρα πού τὸ στήθος νοιώθει
 πῶς ἄδειασε ὡς τὸ βάθος της τὴν εὐτυχία.
 Μπορεῖ τὸ χόρτο πάντοτε ν' ἀνθίζει πλούσιο,
 καινούρια στήθη νά ὀριμάσουν καί νά γέρνουν,
 ὅλα νά φεύγουν, νά ἔρχονται, μὰ ἡ εὐτυχία,
 τὸ σπάνιο δῶρο τῆς ζωῆς, σ' ἄν θάρθει μόνο
 μιὰν ἔρχεται φορὰ καί φεύγει σ' ἀδιωγήνη.
 Στὴν ὥρα του ὅποιος πέθανε δὲν ἀποσβύνει,
 μὰ ἰσόθεος γίνεται καί πάντα βασιλεύει.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΟΥ·Ι·Ν ΤΟΥΣ ΜΗΝΑΕΣ

Α' ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Τὸν Ὀκτώβρη ἐν ν' ἀρκινήσω	Τζι' ὁ Ἀπρίλης ἐμπασέν την ³⁾ 15
μιὰν ἀγάπην ν' ἀγαπήσω.	Τζιαὶ ὁ Μᾶς ἐμάρανέν την ⁴⁾
Τζιαὶ τὸν Νιόβρη νά τὴν κάμω,	τζι' ἔκατσεν τζιαὶ μύσησέν την. ⁵⁾
γιά νά ζιῶ νά μὲμ πεχάνω.	Πρωτογιούνην πρώτην ὥραν ⁶⁾
Τζι' ὁ Δεξιέζρης διτζιοσύνη	5 σῆιάστηκά την μέσ στήν Χώραν ⁷⁾
τζι' ἡ ἀγάπη πλασοσύνη ¹⁾	τζι' ἔλλυώθηκα τῆς ὥρας. 20
Τὸν Γεννάρη ἐγεγιέτουν	Μέσα στὸν Δευτερογιούνην
τζι' ἡ ἀγάπη μου βλοέτουν.	ἐν νά κτίσω ἕναν κουγιούμιν. ⁸⁾
Τζι' ὁ Φεβράρης φεβραρίζει	Μὰ τὸν Ἄην Κωσταντίνον,
τζι' ἡ ἀγάπη πκιὸν μυρίζει. 10	ἐμ μπορῶ νά τῆς πομείνω.
Τζιαὶ τὸν Μάρτην εἶπεν νάρτει	Τζιαὶ τὸν Ἄουστον ἐστάθη ⁹⁾ 25
ἡ ἀγάπη μου μιτά μου	ἡ ἀγάπη μου σ' ἀμπύριν
πού κρατεῖ τὰ γιαιτρικά μου	τζι' ἡ ψυχή μου στὸ κουφάριν.
τζιαὶ τὰ πάθη τῆς καρδιάς μου. ²⁾	

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ μοῦ τὸ εἶπε ὁ κ. Ἀβραὰμ Ἀνδρονίκου, μουχτάρης Βοκολίδας.

Β' ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Τὸν Ὀκτώβρη ἐν ν' ἀρτισιέψω	τὴν ἀάπημ μου βλοῶ την.	
μιὰν ἀάπην ¹⁰ νὰ γυρέψω.	Ὁ Φεβράρης φεβροαρίζει	
Τζιαὶ τὸν Νιόβρη νὰ τὴν κάμω ¹¹)	τζί' ἡ ἀάπη μου μυρίζει.	10
γιὰ νὰ ζιῶ νὰ μὲμ πεχάνω.	Ὁ Μάρτης εἶπεν νᾶρτει	
Ὁ Δετζιέβρης δικαϊώννει ¹²	τζί' ἡ ἀάπη μου φαντάχτην. ¹³)	
5 τζί' ἡ ἀάπη μου ριζώννει.	Τζι' ὁ Ἀπρίλης ἐπρησέν την ¹⁴)	
Ὁ Γεννάρης ἀαπᾶ την,	τζιαὶ ὁ Μᾶς ἐμάρανέν την.	

Μοῦ τὸ ἔγραψε ὁ Κυριάκος Στασιῆ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἡλία. Τὸ ἄκουσε ἀπὸ κάποιον γέρο συγχωριανὸ του.

Γ' ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Τὸν Ὀκτώβρη ἐν ν' ἀρχέψω	Τὸν Ἀπρίλλην κόψε ρίψε,	
μιὰν ἀγάπην νὰ δουλέψω.	τζί' οὔλα πίσω σου τὰ ρίξε.	
Τζιαὶ τὸν Νιόβρη νὰ τὴν κίμω	Ὁ Μᾶς ἐμάρανέν την	15
ἂν ἰζιῶ τζιαὶ ἐν πεχάνω.	ἔκαψεν τζί' ἐβλόησέν την.	
Τὸν Δετζιέβρη	Μέσα εἰς τὸν Πρωτογιούνην	
5 δίτζια-δίτζια παιδιουσύνη.	ἔκαμά της ἕνα γιούνην.	
Τὸν Γεννάρη ἐγεννήθη	Τὸν Δευτερογιούνην	
τζί' ἡ ἀγάπη μολοήθη.	εἶα την μέσα στήν Χώραν	20
Τὸν Φεβράρη φεβροαρίζει	τζί' ἐσπαγιάστηκα στήν ὦραν.	
10 τζί' ἡ ἀγάπη μου μυρίζει.	Τζιαὶ τὸν Ἄουστον στ' ἀμπάριν	
Τὸν Μάρτην εἶπεν νᾶρτει	τζί' ἡ ψυχή μου στὸ κουφάριν.	
ἡ ἀγάπη μου μιτᾶ μου.		

Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ μοῦ τὸ ἔστειλε ὁ κ. Ν. Παπανικόλας, ποῦ τὸ ἄκουσε ἀπὸ κάποιον γέρο στὴ Βατολῆ, τὸ Ν. Χριστοδούλου. Ὁ Ν. Χριστοδούλου τὸ ἔμαθε μικρὸς ἀπὸ τὸν πεθαμένον πατέρα του, ποῦ τὸ ἄκουσε ἀπὸ ζητιάνους ποῦ φιλοξενοῦσε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Πλαστοσύνη—ἡ λέξη ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ ὅτι ὁ Πλάστης εὐδόκησε νὰ πλάσει τὴν «ἀγάπην» του, δηλ. νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἀγάπη του, ἢ μὲ ἄλλα λόγια, νὰ σπεῖρει τὰ χωράφια του.

2) Ἡ γεωργία κρατεῖ «τὰ γιατρικά καὶ τὰ πάθη τῆς καρκίας του», ἐφ' ὅσον ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶ τὴ ζωὴ του.

3) Ἐμπασεν την—ἐπρησέν την, ὅπως τὸ «μπατὸν» ψουμί φουσκώνει ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸ ἄζυμο.

4) Ἐμάρανέν την—ἀρχίζει ἡ ὥριμανση καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ μαρασμός.

5) Μπύρησέν την=(ἀπὸ τὸ πῦρ)=τὴν ἔκαψε ὁ ἥλιος τοῦ Μαΐου.

6) Πωωτογιούνην πρῶτην ὥραν=ἀρχὰς Ἰουνίου.

7) Τὴν εἶδα στὴ Λευκοσία ψουμί τῆς νέας ἐσοδειας.

8) Κουγοῦμιν=φοῦρνος μέσα στὸν ὁποῖο γενικῶς στὸ Καρπάσι ἀποθηκεύουν τὰ σιτηρά.

9) Ἀποθήκευσε ἐπὶ τέλους κατὰ τὸν Ἄουστο τὴν παραγωγή του ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἡσυχασε.

10) Ἀάπη=καλὸν χωράφι. Ἡ λέξη αὕτη ἀναφέρεται καὶ στὴν παροιμία :

Τὸ ζευκάρην τὸ καλὸν

θέλει τζιαὶ ζεβκαλάτην

θέλει τζιαὶ βέρκαν στερατσιάν

τζιαὶ παχουλλὴν ἀάπην!

(Πυρκά Μεσσαρίας.)

11)=ζευγαρίσω. 12)=βρέχει. 13)=εὐδοκίμησεν. 14)=ἐμέστωσαν οἱ στάχεις.

ΤΗΣ ΑΘΑΣΟΥΛΛΑΣ Ο ΓΑΜΟΣ

“Όλος χαρά νεμάτος εΐτανε ὁ Γερῶ-Λιάσης ἐκεῖνο τὸ πρωΐ τῆς ἀνοιξιάτικης Κυριακῆς. Στὰ ὀλοκαίνουργα ντυμένοι, φρεσκο-ξυρισμένοι καὶ μὲ στριμμένο σὲ σχῆμα τοιγκελιοῦ τὸ ὀλόασπρο παχύ του μουστάκι, μπῆκε στὸ καφενεῖο τοῦ χωριοῦ ποῦ οἱ χωριανοὶ ἔπαιρναν ἀπολούτουργα τὸν πρωινό τους καφέ.

— «Νὰ κοπιάσετε, κοπέλλια, στὸν γάμο», εἶπε, ρίχνοντας σ’ ὄλους μιὰ ματιὰ τῆς ὑπεροχῆς ἐκείνης, ποῦ τόσο διακριτικὰ χαρακτηρίζει τοὺς γεωργούς μας, ὅταν τοὺς δίδεται ἢ εὐκαιρία νὰ πρωτοστατήσουν σὲ τέτοιες τελετὲς ποῦ ἀλλάζουν τὴ μονότονη τοῦ χωριοῦ ζωή.

— «Παντρεύω, σήμερα, τὴν ἀχαῖρευτη μου τὴν «Ἀθασοῦλλα» καὶ θάχει φέστα τετρακούβερτη. Ὀκτώ, τώρα, χρόνια τῆς ἔκαμα κάθε χατήρι, μὰ μοῦ φαίνεται πὼς τὸ παραχαϊδεμα τὴν ἔβλαψε. “Όλο λοῦσο καὶ λύγισμα μοῦναι. Τὸ πῆρα πιά ἀπόφαση νὰ τῆς κόψω τὴ στρίνα. “Ὡς τώρα τίποτε δὲν μοῦδωκε παρά πλόκαμο κι ἀνθό. Μὰ τὸν ἐρχόμενο Μάρτη τὴ βλέπουμε πάλι.

— “Ἐτσι εἶναι ὅλα τὰ θηλυκά, Γέρῶ Λιάση, ἀπάντησε ὁ Μαστρε-Γιάννης ὁ ἀλειτράς, ὁ γνωστός νυχοπάτης γυναικοθήρας τοῦ χωριοῦ. Πρὶν μοῦνε κάτω ἀπὸ τοῦ ἀντρα τὸν ζυγὸ ὄλο λύγισμα καὶ νάζι σοῦναι. “Υστερα ὅμως... γεννοβόλημα καὶ φροντίδα.

Ταμποῦρλα καὶ βιολιά ἀντήχησαν σὲ λίγο στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ. Ἡ γαμήλια πομπὴ ξεκινούσε γιὰ τῆς νύφης τὸ σπίτι. Προπορευόνταν οἱ μουσικάντηδες. Ὁ Χάμπαλης ὁ βιολιτζῆς, ποῦ τὸ δοξάρι του μερσάκλωνε τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ, ἄρχισε κίολας τὸ τραγοῦδι :

Σήμερα' ἀλλάσ' ὁ οὐρανὸς
σήμερα' ἀλλάσ' ἡ μέρα
σήμερα παίρνει ὁ “Ἡλιος
τὴν ἄσπρην περιστέρα.

Κι ὁ Στραβο-Πέρικλος ὁ ποιητάρης τοῦ χωριοῦ περνώντας ἀπὸ τῆς Γιάννενας τὴν πόρτα τὴν προσκαλοῦσε μὲ τὸ τραγοῦδι του στὴ γιορτή.

«Παῖξε βιολάρη τὸ βιολὶν
τζί' ἐσοῦ τὴν ταμπουσιάν σου
τζί' ἔλα ν' ἀρμάσομεν, γειτόνισσα,
τζί' ἐσὲν τὴν Ἀθασιάν σου.»

Ἡ πομπή, παλληκάρια τοῦ χωριοῦ ντυμένοι μὲ τὴν ὄλο πρέχα φουντωτὴ καράνεφτη βράκα καὶ τὸ sheϊττάριν ζεμποῦνι τους, καὶ γέροι μὲ τὸ συνοφρύωμα τῆς πείρας, πῆραν τὸ μονοπάτι ποῦ

φέρνει πρὸς τὸν «Χαβαρόκαμπο». Ἐκεῖ θὰ γινόταν ὁ γάμος. Ἄκολουθοῦσε ὁ Γερῶ-Λιάσης, καβάλλα στὴ Σαρῖλα, τὴν μεσαρίτικη βονιτζή. Μαζί του ἔφερε τὰ ἀπαραίτητα τῆς φέστας. Διαλεκτοὺς μεζέδες καὶ μπροῦσκο κρασί.

— Πᾶμε, μοῦπε ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ, ἂν θές νὰ δεῖς γιορτὴ βανδάλων. Εἶναι ἀπίστευτο: ὁ Γέρῶ-Λιάσης, ὁ φανατικώτερος τοῦ χωριοῦ δεντρόφιλος, αὐτὸς ποὺ ἀγαπάει τὰ δέντρα του πρὸ πολὺ κι ἀπ' αὐτά του τὰ παιδιά, πληρώνει σήμερα γιὰ νὰ μεθύσει τοὺς χωριανούς νὰ τὰ καταστρέψουν. Μάταια προσπάθησα νὰ ξεριζώσω τὸ βάρβαρο αὐτὸ ἔθιμο. Εἶναι τόσο βαθειὰ ριζωμένο καὶ τόσο στενὰ συνυφασμένο μὲ τὴ ζωὴ τους, ποὺ τὸ φυλᾶνε σὰν ἱερὴ κληρονομία καὶ σὰν προγονικὴ παρακαταθήκη. Πόσο δύσκολο εἶναι σπάσει κανεὶς τὸ ὄστρακο τῆς πρόληψης ὅταν παχὺ τὸ σκεπάζει τῆς ἀμάθειας τὸ σμάλτο.

Ἄκολούθησα τὸ δάσκαλο, περίεργος νὰ δῶ τὸν πρωτότυπον αὐτὸ γάμο, μὰ κυριώτερα γιὰ νὰ ἀντιληφθῶ τὸ σκοπὸ τῆς παράξενης αὐτῆς τελετῆς.

Φτάσαμε στὴν «Περβολιά», στὸν ὀλανθισμένο ἀμυγδαλόκαμπο τοῦ Γερῶ-Λιάσης. Γιὰ τὴν προκοπὴ καὶ φροντίδα τοῦ νοικοκύρη μιλοῦσαν αὐτὰ του τὰ δέντρα. Οἱ προσκεκλημένοι ἔφτασαν κι ὄλας καὶ πρὶν ἀρχίσει τὸ γλέντι, ξεκουραζόνταν κάτω ἀπὸ τὴν ποδιά τῆς νύμφης, ποὺ μὲ ἀληθινὴ περηφάνεια προθυμοποιήθηκε νὰ μᾶς γνωρίσει ὁ Γερῶ-Λιάσης.

— Νὰ ἢ ἀχαῖρευτη, ποὺ μὲ ἔβαλε σήμερα στὰ ἔξοδα, δάσκαλε. Τὴν βλέπεις, ἄρχισε κι ὄλας νὰ μοῦ πετᾶ τὸν ἀνθό. Λίγος καρπὸς ποὺ πάει νὰ δέσει, τὸν ρίχνει κι αὐτόν. Γιὰ δὲς πλόκαμο καὶ σαῖττα! Ἐννοῖα σου, ὅμως, δάσκαλε, καὶ δὲ θὰ τῆς γίνει κάκο, ὅπως φοβᾶσαι. Τοῦ χρόνου τὴν βλέπεις καὶ τὰ μιλάμε πάλι. Βλέπεις ἐκεῖ κάτω στὴ γωνιά τὴν «Φιντικκοῦ» καὶ πάρα πέρα τὴν ἄλλη τὴν «Φιούρα» μου; Ἐτσι μοῦταν κι αὐτές, μὰ μόλις τὲς πάντρεψα μοῦγιναν προκομμένες καὶ νοικοκυρές. Κύταξε καρπὸ, πρὸ πολὺ κι ἀπὸ φύλλα. Κι αὐτὴ καλύτερη θὰ μοῦ γίνει. Ἐμπρός, παιδιά, τί μοῦ κάθεστε; Ἄιντε, Χάμπαλη, τράβα τὸ δοξάρι σου. Ὁ Γάμος ἀρχίζει.

Ζευγαρωμένα τὰ παλληκάρια ἄρχισαν τὸν λεβέντικο καρσιλαμᾶ κάτω ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἄθασούλας. Καὶ αὐτὴ, σὰν κοκέττα ποῦταν, ἔρανε μὲ τ' ἄσπρα τῆς ἀνθοπέταλα τὰ σγοῦρα τῶν παλληκαριῶν μαλιὰ, ἐνῶ τὰ τρυφερὰ πικνὰ βαθυπράσινα φύλλα τῆς παιζοντας μὲ τὸν Μαρτιάτικο μπάτη κρατοῦσαν ἓνα παράφωνο ἀκομπανιαμέντο στὲς ἄρρυθμες τοῦ βιολιτζῆ δοξαριές. Οἱ χορευτάδες ποὺ τοὺς κέντριζε τὸ κέφι ὁ Γερῶ-Λιάσης, προσφέροντας μὲ τὸ πανέρι στὸ χέρι μεζέδες καὶ γεμάτα ποτήρια ἀπὸ μπροῦσκο κρασί, κρατιόντουσαν σὰν ἀπὸ τὸ χέρι τῆς πρὸ λυγερῆς ντάμας, ἀπὸ τὰ κλώνια τῆς Ἄθασούλας. Οἱ ἄλλοι ποὺ δὲν χόρευαν, ἄρχισαν νὰ κόβουν τὲς δροσερὲς μακριές σαῖτες καὶ νὰ

τές στρώνουν στο χῶμα σ' ἄν βάγια γιορτῆς. Κι ἄλλοι, καί πρῶτος ἀπ' ὄλους ὁ Γερῶ-Λιάσης, ἄρχισαν νά προσφέρουν στή νύμφη τὰ δῶρα τοῦ Γάμου, πολύχρωμα βότσαλα μαζεμένα ἀπὸ τές δ'χθες τοῦ «Μαυροκόλυμπου» ἢ μπουκάλες γεμάτες ἀμίλητο νερό, πού τές κρεμοῦσαν λυγίζοντας τὰ πιὸ ὄρθια κλωνάρια τοῦ δέντρου. Σὲ λίγο ἢ πρὶν ὀλανθισμένη δροσερὴ νυμφούλα, πῆρε τὴ μαραμμένη ὄψη δεκαοχτάχρονης παιδούλας πού πέρασε μιὰ νύχτα σὲ στρῶμα σαδιστικῶν ὀργίων.

Ὁ δάσκαλος μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἔστρεψε τὰ μάτια μὲ ἀγανάκτηση καί δυσφορία, κι ὅταν σὲ λίγο ἦρθε κοντὰ μας γεμάτος ἱκανοποίηση γιὰ τὸ ἔργο του ὁ Γερῶ-Λιάσης, ὁ δάσκαλος τοῦπε, γεμάτος πικρὴ εἰρωνία.

—Ὠραῖα τὰ κατάφερες, Γερῶ-Λιάση. Τὴν πολύπαθη νύμφη τὴν εἶδαμε, πού εἶναι ὅμως ὁ γαμπρὸς καί ποιοὶ οἱ παράνυμφοι;

—Νὰ ὁ γαμπρὸς, ἀπάντησε μὲ ἐτοιμότητα ὁ Γερῶ-Λιάσης σηκώνοντας ψηλὰ τὸ χέρι. Ὁ "Ἥλιος. Κουμπάρος ὁ 'Αγέρας καί κουμπάρα ἡ "Ανοιξη. Κατάλαβες δάσκαλε;

Ὁ δάσκαλος δὲν κατάλαβε.

—Κατάλαβα, Γερῶ-Λιάση, τοῦπα, παίρνοντας τὸ λόγο, καί σὲ συγχαίρω γιὰ τὴν ἀγάπη καί τὴ φροντίδα πού δείχνεις στές νυμφόλλες σου. Τές καμαρώνω κ' ἐγὼ σ' ἄν δικές μου. Καλὸς ὁ γαμπρὸς κι ἄξιοι οἱ παράνυμφοι. Σ' ἄν παραφωνία ὅμως κτυπητὴ μοῦ φαίνονται οἱ μεθυσμένοι προσκαλεσμένοι στὸ παραδεισένιο αὐτὸ περιβάλλο τῆς νύμφης. Αὐτὴν ἐκεῖ κάτω τὴν μικρὴ, τὴν «μερσινόφυλλη», νὰ τὴν παντρέψεις μὲ τὸν τρόπο πού ἀπαιτεῖ ἡ νέα μόδα.

—Καί ποιά εἶναι ἡ νέα μόδα, ρώτησε μὲ ἐνδιαφέρο ὁ Γέρος. Πολὺ θ' ἄθελα πρῶτος ἐγὼ νὰ τὴ φέρω στο χωριό.

—Ἄκου, Γερῶ-Λιάση, τοῦπα. Τὰ δέντρα σου δὲν δίνουν καρπὸ γιὰτί, ὅπως πολὺ σωστά, παρατήρησες ἔχουν μπόλικο κεφί. Δίνουν φύλλωμα πλούσιο, πλόκαμο μακρὸ καί λαίμαργο, κ' ἔτσι ρίχνουν τὸν ἀνθὸ καί τὸν καρπὸ πού πάει νὰ δέσει. Γι' αὐτὸ καί τὰ παντρέψεις, δὲν εἶναι ἔτσι;

—Πολὺ σωστά, ἀπάντησε ὁ Γέρος μὴ καταλαβαίνοντας αὐτὸν τὸν πρόλογο.

—Τί γίνεται μὲ τὸ πάντρεμμα πού τοὺς κάνεις; Ἄπλούστατα τοὺς κόβεις τὸ κέφι. Τὸ ἄγριο πάτημα πού τοὺς γίνεται, τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν καί τὰ δῶρα πού βαραίνοντας κλίνουν τὰ ὄρθια λαίμαργα κλωνάρια, ἀδυνατίζουν τὰ γεμάτα στοργῆ δέντρα σου κι ἔτσι συνετίζονται καί κάνουν δουλειά. Αὐτὸ ὅμως θὰ τὸ πετύχεις καλύτερα καί μὲ λιγώτερα ἔξοδα, ἄν κάνεις αὐτὰ πού θὰ σοῦ πῶ.

—Εἶμαι ἐτοιμὸς ν' ἀκούσω καί πρόθυμος νὰ κάμω ὅτι τὸ σωστὸ μοῦ ὑποδείξεις, ἀπάντησε μὲ ἐνδιαφέρον ὁ Γερῶ-Λιάσης.

—Τὸν ἐρχόμενο Ὀκτώβρη ἀφοῦ καλλιεργήσεις κυκλοσουλκῶνοντας βαθειὰ τὸν ἀμυγαλόκηπο σου, ἀνοίγεις λεκάνη γύρω ἀπὸ τὸ κάθε δέντρο τόσο πλατειά ὅσο φτάνουν καί τὰ πιὸ ἀπόμακρα του

κλώνια. Ἔτσι τὸ πολὺτιμο νερὸ τῆς βροχῆς δὲ θὰ πάει χαμένο σὲ χεῖμαρρο, ξεπλόνοντας τὸ πιὸ γόνιμο χῶμα, μὰ θὰ τὸ πιεῖ ἡ γῆς ἀποταμιεύοντας ἔτσι ριζέρβα γιὰ τὴν ξεραῖλα τοῦ καλοκαιριοῦ. Ἡ ἔλλειψη αὐτῆ τῆς ἀπαραίτητης, γιὰ μιὰ πλοῦσια καρποφορία, ὕγρασίας γίνεται αἰτία, ὁ δεμένος καρπὸς νὰ μαραθεῖ καὶ νὰ πέσει. Μὰ ἡ ὕγρασία μόνη δὲν φτάνει γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ φυτοῦ, ὅπως ἀπαράλλακτα μὲ νερο μόναχα δὲν ζεῖ οὔτε ὁ ἄνθρωπος. Χρειάζεται καὶ τροφή κατάλληλα ἐτοιμασμένη καὶ ὅπως πρέπει σερβιρισμένη. Γιατὶ δέντρα ἀπὸ τὴ Φύση λεπτοπλασμένα, ὅπως εἶναι οἱ δικές σου ἀμυγδαλιές, θέλουν πλοῦσια στρωμένο τὸ τραπέζι τους.

—Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ τροφές πού τὰ δέντρα μου θέλουν γιὰ νὰ καλοπεράσουν, ρώτησε μὲ ἐνδιαφέρο ὁ Γερω-Λιάσης.

—Εἶναι πολλές. Καὶ ἡ Ἐπιστήμη τοὺς ἔδωκε διάφορα ὀνόματα. Ἀπὸ τὲς πολλὲς ὅμως αὐτὲς μονάχα τρεῖς δὲν μπορεῖ εὐκόλα τὸ δέντρο νὰ βρεῖ, καὶ σὰν λείψουν ἢ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ πού φυτέψαμε τὸ δέντρο, ἀδυνατίζει μαραίνεται καὶ φθίνει. Τὲς τρεῖς αὐτὲς τροφές ἡ Ἐπιστήμη τὲς εἶπε: **Ἄζωτο, φωσφόρο καὶ κάλι.**

—Ποιὰν ἀπ' αὐτὲς τὲς τροφές στεροῦνται τὰ δικὰ μου τὰ δέντρα; ρώτησε μὲ πόνο στοργῆς ὁ Γερω-Λιάσης.

—Ἄζωτο, στὸ κελλάρι τους ἔχουν μπόλικο τὰ δικὰ σου τὰ δέντρα. Αὐτὸ τὸ βαθυπράσινο πλατὺ φύλλωμα κι αὐτὲς τὲς μακρὲς σαῖτες τὸ μπόλικο ἄζωτο τοὺς τὲς ἔδωκε. Συμβαίνει καὶ στὰ δέντρα, ἀπαράλλακτα ὅτι καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ὅπως τὰ βούτυρα, οἱ σάλτσες, καὶ τὰ λίπη δίνουν σάρκες πλαδαρές καὶ ὄγκους ἀπὸ ξύγκιὰ σὲ σώματα ἀνίκανα γιὰ κίνηση καὶ δουλειά, ἔτσι καὶ στὰ δέντρα καὶ φυτὰ τὸ μπόλικο ἄζωτο δίνει μονάχα φύλλα πλατεῖα, κλαδιὰ τρυφερά καὶ μακρὰ πού δὲν κρατοῦν ἀνθὸ καὶ δὲν δένουν καρπὸ.

—Κατάλαβα. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀθασοῦλες μου πετοῦνε τὰ ροδοπέταλα τους καὶ ρίχνουν τὸν καρπὸ, εἶπε σὰν νὰ φωτίστηκε ἀπὸ τὴν ἐξήγηση ὁ Γερω-Λιάσης.

—Ναί, μὰ τὸ κακὸ ἔχει τὸ γιαιτρικὸ του. Ἡ ἄλλη τροφή, τὸ φωσφόρο, εἶναι τὸ ἀντίδοτο στὸ κακὸ πού γίνεται ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸ ἄζωτο. Αὐτὴ τὴ δύναμη καὶ τὸ κέφι πού δίνει τὸ Ἄζωτο, τὸ φωσφόρο τὴν μετατρέπει σὲ μπόλικο ἀνθὸ πού δένει σὲ πλούσιον ἄδρὸ καρπὸ, πού γρήγορα καὶ κανονικὰ ὠριμάζει. Ἀπ' αὐτὸ ἰὸ ἀντίδοτο, Γερω-Λιάση, νὰ δώσεις στὰ δέντρα σου τὸν Ὀκτώβρη σὰν τὰ καλοκαλλιεργήσεις καὶ τοὺς ἀνοίξεις λεκάνη. Δύο ὀκάδες γιὰ τὸ καθε ἕνα εἶναι ἀρκετὰ μπόλικο. Ἡ τρίτη τροφή, τὸ κάλι, εἶναι ἡ σαλάτα, τὸ ὀρεκτικὸ πού δὲν πρέπει νὰ λείπει ἀπὸ κάθε πλούσιο τραπέζι. Αὐτὸ καὶ τὸ κέφι τοῦ δέντρου θὰ κρατήσῃ καὶ στὸν καρπὸ θὰ δώσει τὴ γεύση καὶ τὸ ἄρωμα. Ἀπ' αὐτὸ οἱ δικές σου ἀμυγδαλιές δὲν χρειάζονται, γιὰτὶ καὶ τὸ κέφι ἔχουν καὶ ὁ «Χαβαρόκαμπος» εἶναι ἀρκετὰ πλού-

σιος σέ κάλι. Σάν θρέψεις καλά, ὅπως σοῦπα, τί ἄλλο τοὺς λείπει παρά τὸ καθάρισμα, ἢ τουαλέττα; Μὲ ἓνα τσεκοῦρι καὶ ψαλίδι εὐκόλα κάνεις αὐτὴ τῆ δουλειά. Κόβεις κάθε ξερὸ κλωνάρι πού ὑπάρχει. Ἀφαιρεῖς κάθε λαίμαργη σαῖτα, πού ξεπετάχτηκε στή μέση τοῦ δέντρου ὄρθια, κάθε κλῶν πού ἄτακτα πήρε κακὴ θέση καὶ πέφτει πάνω σὲ ἄλλο καὶ ἔτσι εὐκολύνεις τὸν Γαμπρὸν Ἥλιο, ὅπως πολὺ σωστά εἶπες στοῦ δάσκαλο, νὰ ἀγκαλιάσει καὶ νὰ χαϊδέψει κάθε μπράτσο καὶ μάγουλο τῆς νυμφούλας ἀμυγδαλιάς. Ἀπὸ τὰ χάδια αὐτά, νᾶσαι βέβαιος πὼς πλούσιο θᾶναι τὸ γεννοβόλημα καὶ θροφαντὸς ὁ καρπός. Τὸ Μάρτη ψιλοχωμάτισε τὸ πρόσωπο τοῦ χωραφιοῦ μὲ τετράυνο καὶ σβάρνα γιὰ νὰ σκεπάσεις τὸν ὄργο κ' ἔτσι νᾶχει τὸ δέντρο τῆ δροσιά πού χρειάζεται σ' ὄλο τὸ καψερὸ καλοκαίρι. Ντύσε σὰν ταιριάζει σὲ νυμφούλες, τὰ ἀμυγδαλόδεντρα σου μὲ τὸ ἄσπρο τῆς Ἄνοιξης χρῶμα, ἀσβεστώνοντας τὸν κορμὸ τους. Κοί σὰν ὅλα αὐτὰ τὰ κάνεις, Γερω-Λιάση, μὲ προσοχὴ καὶ μεράκι, νᾶσαι βέβαιος πὼς γάμος τέτοιος μὲ ταρτοῦρλα καὶ μεθυσμένους χορευτάδες θᾶναι περιττὸς καὶ γελοῖος.

— Εὐχαριστῶ, μοῦπε σκεφτικός ὁ Γερω-Λιάσης. Δὲν τᾶξερα ὄλ' αὐτά. Τώρα πού φωτίστηκα, σι' ὀρκίζομαι στὴν ἀγάπη πού ἔχω σ' αὐτά μου τὰ δέντρα, πὼς πιστὰ θ' ἀκολουθήσω καὶ προσεκτικὰ θὰ κάνω ὅτι μοῦπες.

— Πάψτε βιολιά! Ὁ Γάμος τέλειωσε! εἶπε στρεφόμενος ἀπὸ-τομα μὲ δυσφορία καὶ θυμὸ σὲ βιολιτζήδες καὶ χορευτάδες.

Πέρασαν χρόνια. Ξανάτυχε περαστικός νὰ σταματήσω στοῦ ἴδιο χωριό. Ρώτησα τί γινόνταν ὁ Γερω-Λιάσης ὁ φανατικός δεντρολάτρης. Πέθανε, μοῦπαν, στὰ 95 του χρόνια, ἓνα Μαρτιάτικο ἀπόγευμα, σὰν κουρασμένος ἀκούμπησε νὰ ξεποστάει στὸν κορμὸ μιᾶς φουντωτῆς ἀμυγδαλιάς. Τὸ πρῶτὶ τὸν βρῆκαν σκεπασμένο μὲ σάβανο ἀπὸ ἄσπρα ἀνθοπέταλα. Τὸν ἔθαψαν ὅπως ἦταν ἢ στερνὴ του πεθυμιά, ἐκεῖ κάτω στὸν «Χαβαρόκαμπο» στὸν Ἰσκιὸ μιᾶς ξέχωρα ἀγαπημένης του ἀμυγδαλιάς τῆς «Πολυκαρπεράτης», ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἔλεγε.

— Παντρεύετε ἀκόμη στοῦ χωριό σας τὲς ἀμυγδαλιές; ρώτησα.

Γέλασαν ὄλοι. «Ὅχι, μοῦπαν. Εἶναι χρόνια τώρα πού τὸ ἔθιμο αὐτὸ ξεχάστηκε. Ὁ Γερω-Λιάσης ἦτανε πάλι ἢ αἰτία γι' αὐτό. Μᾶς ἔμαθε πὼς νὰ περιποιούμεθα τὰ δέντρα μας ὅπως ἢ ἐπιστήμη τὸ θέλει. Κερδίσαμε πολὺ γι' αὐτό. Ὁ Θεὸς νὰ μωρώσει τὰ κόκκαλά του!...»

Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΣ

ΣΗΜ.—Τὸ γεωργικὸ αὐτὸ διήγημα δὲν εἶναι ὀλότελα φανταστικό. Πρὶν 100 ἴσως χρόνια τὸ ἔθιμο νὰ «παντρεύουν» τὲς ἄκαρπες ἀμυγδαλιές μὲ τὸν τρόπο πού περιγράφω, ἐπικρατοῦσε σὲ πολλὰ χωριά τῆς Πάφου.

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον)

25. «*Κάλλιο σῆριν πὸν κρατεῖ παρὰ πὸν καρτερᾶ.*»

Καὶ πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει πλάσμα στὸν κόσμον αὐτὸν —ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνισορρόπους— πὸν δὲν ἀναγνωρίζει τὴν μεγάλην, τὴν κολοσσιαίαν διαφοράν πὸν ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κρατοῦντος καὶ τοῦ αἰτοῦντος ἢ ἀναμένοντος.

26. «*Ψεύτην ἔσῃεις τζιαὶ προφήτην γυρεύκεις ;*» ἢ
«*Τεμπέλην ἔσῃεις τζιαὶ προφήτην γυρεύκεις ;*»

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ λέξις προφήτης κατήντησε συνώνυμος μὲ τὴν λέξι ψεύτης, ὥστε νὰ μπορεῖς νὰ ἀντικαθιστᾷς ἢ νὰ συμπληρῶνεις τὸν ἓνα διὰ τοῦ ἄλλου. Ἐνῶ εἰς τὴν βαν περίπτωσιν παραλύνει ὀλότελα ἢ ὑπαρξίς προφήτης καὶ οὔτε ὑπάρχει ἀνάγκη μαγικῶν καὶ προφητειῶν νὰ προβλέψεις γιὰ τὸ μελλοντικὸν κατάντημα ἑνὸς παιδιοῦ ποῦναι τεμπέλης.

27. «*Δόσμον, κυρά, τὸν ἄντρα σου τζ' ἔσοῦ γύρευκε ἄλλον.*»

Μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ —ὅπως ἓνας καλὸς ἄντρας, ἓνα καλὸν ὄπλον ἢ ἓνα καλὸν ἄλογον— δὲν μποροῦν οὔτε νὰ χαρίζονται μὰ οὔτε νὰ δανείζονται χωρὶς ὁ δωρίσας ἢ ὁ δανείσας νὰ βγεῖ μετανοιωμένος.

28. «*Ἄν πέσση τ' αὐκὸν πὰ στὴν πέτραν, ἄλλοι τ' αὐκὸν τζ' ἂν πέσση πέτρα πὰ στ' αὐκόν, ἄλλοι τ' αὐκοῦ.*»

Καὶ στὴ μιά καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσιν εἶναι ὁ ἀδύνατος πὸν τὴν παθαίνει, εἴτε κτυπῶν, εἴτε κτυπούμενος.

«*29. Ὅσην ὦραν μοῦ παράγγελλεν ἡ τζυρά ἢ πεθθερά μου ἐμέτρουν τὲς ἀππαρόμουγες τ' ἀλόγον μου.*»

Τέτοια εἶναι περίπου ἡ σημασία πὸν δίδουν οἱ νηόνυφοι στὲς ὀδηγίες καὶ τὲς παραγγελίες τῶν πεθερικῶν τους.

30. «*Τσακρᾶ ὁ δκιαόλος ἀντὰν ν' ἀκούη νὰ κλάνη ὁ πεθαμμένος.*»

Κι ἂν ὁ διάβολος, αὐτός, πὸν σαρκάζει καὶ κοροϊδεύει τὸ κάθε τι, τὸ σύμπαν ὀλόκληρον, παθαίνει, σκάζει, τσακρᾶ στὴν παραξενιὰν αὐτῆ, φαντασθῆτε τί ὑποφέρει, τί παθαίνει ὁ ἀτυχῆς κοινὸς θνητὸς σὰν ἀκούει κοινωνικὰ καθάρματα, ὅταν ἀντικρῦζει ἀνθρώπους νάνους στὴν ψυχῆ, σωματικῶς Θεροσίτες ἢ ὅταν διαβάζει πὸς κράτη μέχρι χθὲς ποδοπατημένα καὶ ἐξευτελισμένα καὶ πὸς χῶρα θεωρηθεῖσαι ἀπὸ τὸν κόσμον ὀλόκληρον πῶματα, ζητοῦν σήμερον ἀκουμπισμένα σὲ ξένα γόνατα νὰ κάμουν τὸν κόκκορα καὶ τὸν καμπόσον καὶ νὰ κουβεντιάξουν περὶ θριαμβευτικῶν προελάσεων καὶ περὶ φαλάγγων ἀητιτήτων.

31. «*Ἄν κακοπλύνεις μὲν πλήξεις οὔτι ἂν κακοζυμώσεις.*»

*ἂν κάμεις κόρην ἄσημην
τότες νὰ μαραζώσεις.»
ἢ (ἂν πάρεις ἄντραν ἄσημον
τότες νὰ μαραζώσεις.)*

Ἐδῶ ἡ λέξη ἄσημος ἔχει κάπως πλατύτερη σημασία ἀπ' τὸ ἀσχημοσύνης. Δυνατὸ νὰ σημαίνει κι αὐτό, ἀλλ' ἀσφαλῶς σημαίνει καὶ ἄνθρωπο ἐγωϊστή, μὲ ἤθη καὶ συστήματα ἄσχημα. Τότε πραγματικῶς τὸ μαράζι κ' ἡ πλήξη δικαιολογοῦνται· ἀλλὰ νὰ μαραζώσει κανεὶς γιατί δὲ βγῆκαν πετυχημένα τὰ ψωμιὰ ἢ μπουγάδα του, δὲν δικαιολογεῖται, ἀφοῦ εἶναι κάτι ποῦ εὐκολα θεραπεύεται.

*32 «Ὀπ-ό-βρεις μάξαν μάζευκε,
ὄπ-ό-βρεις θροῦμπον φεῦκε
τζι' ὄπ-ό-βρεις τὸν ἀρκόσιυλλον
τζισαιμαὶ τὸ νῖν σου μηγε.»*

Τί σοῦ εἶναι, τέλος πάντων, αὐτὴ πείρα τοῦ γεωργοῦ μας! οὔτε χημικός θ' ἀποφαινότανε γιὰ τὴ γονιμότητα τῆς γῆς μὲ τὴν βεβαιότητα ὅπως ὁ ἐμπειρὸς γεωργός μας. Μὴ περιφρονᾷς, λέει, ἀλλὰ περιμάζεψε τὴ γῆ ποῦ βλέπεις νὰ βλαστάνει ἀπάνω τῆς ἡ μάζα (θαμνίσκος ἀκανθώδης), ἀπόφευγε ὅμως τὴ γῆ ποῦναι σκεπασμένη μὲ θροῦμπο (θυμάρι), γιατί ἡ γῆ αὐτὴ εἶναι στεῖρα, φτωχὴ κι ἄγονη· σ' ὁποιοδήποτε ὅμως σημεῖο συναντήσεις βλαστημένο τὸν ἀρκόσιυλλο (ἀβρόσκυλλα, Σκύλλα, μαριτίμα), ἐκεῖ ἄρχισε νὰ ὀργώνεις, γιατί ἡ γονιμότητα τῆς γῆς εἶναι ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ ἐξασφαλισμένη. Ὁ ἀρκόσιυλος μόνο σὲ τέτοια γόνιμα μέρη δυναμώνει καὶ δρακοντεύει.

33. «Ὅτε τζισαιρός τζισαιροῦ, οὔτε παιδὶν τζισροῦ.»

Ὅπως ἡ ἡμέρα, ὁ μῆνας, ὁ χρόνος δὲν μποροῦν νὰ μοιάζουν μεταξύ τους, ἀλλὰ παρουσιάζουνε διαφορὲς μεγάλες, ἔτσι πολλὲς φορὲς οὔτε τὸ παιδί μπορεῖ νὰ βγεῖ ὅμοιο μὲ τὸν *τζισροῦν*, τὸν πατέρα ποῦ τὸν ἔφτιαξε.

*34. «Ἄν τρώς πολλά, διόλιζε
τζι' ἂν τρώεις λλία, νιάζε·
ἂν μὲν τρώεις μὲ μιὰν μπουτσιάν,
κάθου χαμαὶ τζισαὶ πιάζε
(ἢ ππέφτε, τζισομοῦ τζισαὶ βράζε).»*

Ὅριστε μιὰ θαυμάσια εἰκόνα ποῦ δείχνει τὴ μεγάλη σημασία ποῦ ἔχει τὸ διόλισμα (τὸ δευτέρωμα). Ἄν θέλεις, λέει τὸ σύντομο αὐτὸ δημοτικὸ τραγουδάκι, νὰ χορτάσεις τὸ ψωμί, διόλιζε· ἂν εἶσαι ὀλιγαρκῆς καὶ μπορεῖς νὰ περάσεις ὅπως ὅπως, τούλάχιστο νιάζε, δηλαδή κάμνε ἔστω κ' ἓνα μόνο ὄργωμα στὴ γῆ σου· κι ἂν τύχει νᾶσαι ἄστομος καὶ χωρὶς πεπτικό σωλῆνα, ρίξε το στὴν ξάπλα καὶ ζεσταίνου στὴ λιακάδα.

35. «Γιὰ πράσος, γιὰ μετάπρασσε, γιὰ ποῦ τὴν Τζισύπρον φεῦκε.»

Δὲν ξέρουμε ποιάν ἐποχὴ ἐπεκράτησε τὸ ρητὸν αὐτό, ἀλλὰ πολὺ φοβούμαστε πῶς σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς κέρδη στὴν Κύπρο δὲν

μπορούσε να περιμένει κανείς από καμιάν άλλη τέχνη παρά από την πράξη, τὸ ἐμπόριο δηλαδή.

36. «*Νὰ σοῦ ζουλέψω νᾶν ἡ γυναῖκα σου ὄμορφη,*
(ἢ—*καλύτερη πού τὴν δικήν μου.*)

*ὄξα στὸ ρεσπερλίκι
χροιά σου τζιαὶ χροιά μου.»*

Πιὸ σωστὴ παροιμία δὲν μπορεῖ νὰ γίνει. Νὰ τότε ζηλέψει σὰν ἔχει ὄμορφη γυναῖκα (ὅσο κι ἂν ἡ ὄμορφιά ἔχει καὶ τίς κακές της ὥρες καὶ τὴν προσκαιρότητά της) ἢ ἄλλον νὰ τότε ζηλέψει σὰν ἡ γυναῖκα του εἶναι καλλίτερη (δηλαδή πιὸ φρόνιμη, πιὸ οἰκονόμα, πιὸ καθαρὴ, πιὸ νοικοκυρὰ) ἀπ' τὴ δικιά του· ἄλλ' ὅσο γιὰ ρεσπερλίκι, γιὰ γεωργία, γιὰ καλὴ σοδειά, τί νὰ τότε ζηλέψει; «χροιά του καὶ χροιά του.»

37 «*Ἐσσω σου ποῦλε τζι' ἔξω σου γόραζε.*»

Νὰ μιὰ παραγγελιά πού παρ' ὄλα τὰ χρόνια πού πέρασαν ἀπὸ τότε πού ἔχει πρωτοειπωθεῖ (καὶ συνήθως δίνεται ἀπὸ γονιοῦς σὲ παιδιὰ κι ἀνθρώπους πού ἐνδιαφέρονται πραγματικὰ γιὰ τὸ καλὸ μας) δὲν ἔπαψε νάχει τὴν ἀξιά της ἀκόμη καὶ σήμερα. Πῆρες τὸ πράμα στὰ πόδια τοῦ ἀγοραστή; σοῦ δίνει στὸ πόδι, σοῦ τὸ ἐξευτελίζει, γιατίζαίρει πὼς δύσκολα θ' ἀποφασίσσεις νὰ τὸ πάρεις πίσω, ζαίρει πὼς ἔχεις ἀνάγκη καὶ πὼς βιάζεσαι νὰ τὸ πουλήσεις, ἀφοῦ μιὰ φορὰ τῶβαλες στὴν πιάτσα καὶ τὸ γυρνᾶς γιὰ ξόδεψη. «Ἐξω σου γόραζε» γιατί ὅταν προθυμοποιεῖσαι ν' ἀγοράσεις στὸ σπίτι σου μέσα, ἀποδείχνεις πὼς τ' ἀγοραζόμενο τὸ χρειάζεσαι, τῶχεις ἐπείγουσα ἀνάγκη· γι' αὐτὸ ὁ πωλητὴς θὰ ζητήσῃ νὰ ἐκμεταλλευθεῖ τὴν ἀνάγκη σου αὐτὴ καὶ θὰ σοῦ πάρει ἀκριβώτερα ἢ θὰ σοῦ μπῆξῃ πράμα ὁποιασδήποτε ποιότητος· ἐνῶ ἀγοράζοντας στὸ παζάρι, στὸ πανηγύρι, παίρνεις πράμα ἀπὸ συναγωνισμό· κι ὅπως τὸ θέλεις.

38. «*Ἀντὸν γιωρκῶς μὲν σιαλρεσαι*
Τζι' ἀντὸν στοχᾶς μὲν πλήσσεις.»

Ἐναφέρεται ἡ παροιμία στοὺς γεωργούς ἐκείνους πού καλὰ καλὰ ὁ ἐνθουσιασμός τους γιὰ τὴ πρόβλεψη μιᾶς λαμπρῆς ἐσοδείας δὲν ἐξατμίστηκε, καὶ σὰν κεραμίδα στὸ κεφάλι τοὺς κατεβαίνει ἕνας ζεστός λίβας, ἕνα χαλάζι, μιὰ παράκαιρη βροχὴ περισσότερη καὶ τοὺς τὰ συνεπαίρνει ὄλα· ἢ σὲ γεωργούς πού ἡ φεινὴ καλὴ ἐσοδεία τους, ἐκμηδενίζεται ἀπὸ τὴν ἀστοχία τοῦ ἐρχόμενου χρόνου. Ἐπίσης ἀναφέρεται σὲ γεωργούς πού θλίβονται γιὰ τὴν ἀστοχία μιᾶς φυτείας τους, ἐνῶ μιὰ φυτεία ἐνός καλοκαιρινοῦ φυτοῦ ἀπὸ βροχὴς ὄψιμες ἢ μιὰ σοδειά καλὴ τὸν ἐρχόμενο χρόνο μὲ ξόδεψη τοῦ πριόντος τους σὲ καλὲς τιμές τοὺς ἀποζημιώνει καὶ μὲ το παραπάνω.

39. «*Παρὰ αὐλάτζιν μὲ νερόν*
κάλλιον αὐλάτζιν μ' ἄλειρον.»

Τόσο μεγάλῃ εἶναι ἡ σημασία πού ἀποδίδεται ἀπὸ τοὺς καθαυτοὺς ἔμπειρους καὶ παρατηρητικὸς γεωργούς στὴν ἔγκαιρη καλλιέργεια

τῶν ξηρικῶν δέντρων. Αὐτοὶ προτιμᾶνε—κι ὄχι ἄδικα—κι ἀπ' τὸ πότισμα χίλιες φορές τὸ σκάψιμο.

40. «Θεγέ, μὲν δώσεις τοῦ παιδιουῦ
τὰ κόβκει ὁ νοῦς τῆς μάνας.»

Μονάχα μιὰ μάνα ποὺ ξηνητεύτηκε μικρὴ καὶ ποὺ γεύτηκε τῆς δουλωσύνης τὸ φαρμακερὸ ψωμί, μιὰ μάνα ποῦνοιωσε τὸ ξύλο, τίς βρυσιές, τοὺς ἐξευτελισμοὺς ἀπὸ μέρους τῆς κυρᾶς, καὶ τὰ ὑπόπτου καλωσύνης χάδια τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ τῶν ἀγοριῶν τ' ἀφεντικοῦ μπορούσε νὰ βγάλει ἀπὸ τὰ πικραμένα της χεῖλη τὰ λόγι' αὐτά, τὰ γεμάτα ἔγνοια καὶ πόνο κ' ἴσως κι ἀμαρτωλὲς ὑπόνοιες. Μονάχα μιὰ τέτοια μάνα μπορούσε νὰ πεῖ τὴν ὥρα ποὺ ἀποχωριζότανε καὶ προβοδοῦσε τ' ἀνήλικο της κοριτσάκι γιὰ τὴν πόλη, γιὰ τὸ ἀρχοντόσπιτο τ' ἀφεντικοῦ, τὰ λόγι' αὐτά τὰ γιομάτα σημασία.

ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

ΤΗΝ ΠΙΚΡΑΜΜΕΝΗ ΜΟΥ ΚΑΡΔΙΑ...

Τὴν πικραμμένη καρδιά ποιὸς θὰ γλυκάνῃ;

Στὴ θλίψη μου παρηγοριά ποιὸς θὰ σταθῇ;

“Ὅλοι μισοῦν ὅ,τι ἐγὼ ἀγαπᾶω.

— Πές μου, γιὰ πές μου τὴν καρδιά μου ποιὸς θὰ κἀνῃ

στῆς ἐρημιᾶς τὴν παγωνιά νὰ ζεσταθῇ;

Μόνος μὲς στοὺς βαρβάρους ποῦ νὰ πάω;

“Ἐλα... σοῦ λέω, δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ

μὲς στοὺς βαρβάρους ἡ καρδιά μου πιά.

Δὲν βλέπεις πῶς μαραίνεται ἡ ζωὴ μου;

— λές καὶ τῆς ἔχουνε τὸ αἷμα ἀπομυζήσει...

“Ἐλα τῆς βάρκας μας νὰ λάμνω τὰ κουπιὰ

νὰ φύγουμε πρὶν φύγει κι ἡ πνοή μου.

Μ' ἂν σ' ἔχουνε οἱ βάρβαροι δεμένη

«κι ἄλλαξες πίστη στὴν καρδιά σου καὶ στὸ νοῦ»

κρατῶντας τοῦ περιγέλου, φωνάζουν,

τὸ κνοῦτο, τότε πιά σὲ μὲ θὰ μένη

ὄνειρο: τ' ὄνειρο ἑνὸς τόπου ἀλαργινοῦ,

ποῦ οἱ ἄνθρωποι ποτέ τους δὲν στενάζουν.

Ναί... Δὲ θαρθῆς! Καὶ ἂν μ' ἀπόγνωση σοῦ λέω

δίνω κουράγιο στὴ ἰσχή μου ἀντοχή.

(Οἱ βάρβαροι δὲ θὰ σ' ἀφήσουνε, κι ἂν κλαίω,

γιατὶ εἶναι τῶν βαρβάρων ἡ Ἐποχή.

— κι οἱ βάρβαροι μισοῦνε τὴν ψυχὴ μου).

ΚΩΣΤΑΣ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΒΡΟΧΗ

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

Κάθουμαι μόνος κι ἀφουγκράζουμε τὴ νύχτα. Ἐκείνη τὴ σκοτεινὰ παράθυρα ὁ βραδυνὸς ψίθυρος τοῦ δάσους ἀνεβοκατεβαίνει ὀλοένα σὰν παλίρροια. Μέσ' ἀπὸ τὰ βαριά παραπετάσματα οἱ μαλακὲς αὐ-
ρες εἰσχωροῦν στὴν κάμαρά μου καὶ τρεμοπαίζουν μὲ τὴ λάμπα μου.

Καπνίζω ἐξακολουθητικὰ καὶ συλλογίζομαι. Πάνω στὸ τραπέζι μένει ἄθικτο τὸ δεῖπνο μου.

Θὰ σὰς διηγηθῶ μιὰ παλιὰ ἱστορία. Εἶναι τόσην ὥραν πού γυρνᾷ μέσα στὸ νοῦ μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὴν ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴ σκέψη μου. Αὐτὸ συνέβηκε στὰ 19... Ἄγαπούσα τότε μιὰν κοπέλλα, μιὰ καστανὴ μικρὴ κοπέλλα καὶ μὲ ἀγάπαγε κι αὐτή.

— «Δήμητρα,» τῆς ἔλεγα. «Καταλαβαίνεις πῶς δὲν μπορῶ νὰ ζήσω μακριὰ σου. Συλλογίζομαι τὶς ἀτέλειωτες μέρες, συλλογίζομαι τὶς ἀτέλειωτες νύχτες πού μᾶς χωρίζουνε, κι ὁ νοῦς μου πάει νὰ φύγει ἀπ' τὸ κεφάλι μου. Ἄφησέ με νὰ σέ κάμω δική μου...»

— «Περίμενε,» μοῦ ἀπαντοῦσε ἐκείνη. «Ὁ καιρὸς δοκιμάζει τὸν ἔρωτα.»

Τὴ συναντοῦσα στὸ δρόμο, τὴ συναντοῦσα στὸ πάρκο, τὴ συναντοῦσα στὴν ἐξοχὴ καὶ τὴν κοίταξα. Τὴν κοίταξα χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τῆς μιλήσω γιατί ἡ ἀγάπη μας ἦτανε κρυφὴ.

— «Μὴ μὲ κοιτάξεις ἔτσι!», μοῦ ἔλεγε ὕστερα ἡ Δήμητρα. «Δὲ θέλω νὰ μὲ κοιτάξεις μὲς τὰ μάτια. Ὁ κόσμος θὰ τὸ καταλάβει κ' ἡ ἀγάπη μας θὰ σκοτωθῆ.»

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Τὴ συναντοῦσα πάλι στὸ δρόμο, τὴ συναντοῦσα στὸ πάρκο καὶ τὴν ἐξοχὴ. Τῆς ἔρριχνα μιὰ γρήγορη ματιὰ καὶ προσπερνοῦσα. Τὴν εἶδα καὶ μιὰ Κυριακὴ στὴν ἐκκλησιὰ, μὰ δὲν τὴν κοίταξα.

— «Γιατί δὲ μὲ κοιτᾷς στὰ μάτια, ἀγαπημένε μου!» Μοῦπε μὲ δάκρυα τὴν ἄλλη μέρα ἡ Δήμητρα. «Μὲ εἶδες χθὲς στὴν ἐκκλησιὰ καὶ δὲ μὰ κοιτάξες...»

— «Δήμητρα! Δὲ θέλω νὰ τὸ μάθει ὁ κόσμος κ' ἡ ἀγάπη μας νὰ σκοτωθῆ.»

— «Ὅχι!», μοῦ λέει καὶ κλαίει ἀπαρηγόρητα. «Ἐγὼ θέλω νὰ μὲ κοιτᾷς μέσα στὰ μάτια, κι ἂς τὴ σκοτώσουν τὴν ἀγάπη μας.»

Τὴν κοίταξα πάλι μὲς τὰ μάτια.

Σὲ λίγο ἡ ἀγάπη μας σκοτώθηκε.

Δὲν ξέρω γιατί θυμᾶμαι ἀπόψε αὐτὴ τὴν ἱστορία. Εἶναι μιὰ παλιὰ ἱστορία πού ἔπαυσε τώρα νὰ μὲ συγκινεῖ.

— «Σύρε νὰ πλαγιάσεις, Σολωμίνα! Γιατί πηγαινοέρχεσαι τόση ὥρα στὸ διάδρομο;»

Ἡ Σολωμίνα μπαίνει καὶ κοιτάζει τὸ τραπέζι πού εἶναι ἄθικτο.

— «Καλὰ!», τῆς λέω. Σήκωσε τὸ τραπέζι.»

— «Καὶ τὸ κρασί;»

— «Ναί! Καὶ τὸ κρασί.»

Ὅσο περνᾷ ἡ ὥρα ὁ ψίθυρος τοῦ δάσους δυναμώνει. Τὸ δάσος κλαίει. Τὸ δάσος κλαίει. Ἄκουω τοὺς σκοτεινοὺς πλοκάμους τοῦ πού συμπλέκονται καὶ ἀνασπῶνται μὲς τῆ νύχτα. Ἄκουω τὸ τρομαγμένο κλάμα τῶν πουλιῶν. Δὲν εἶμαι μόνος.

Ἐρημο πουλὶ στὸ δάσος δίχως μιὰ φωλιά,

κ' ἡ λαβωματιά τὸ βρῆκε στὴν καρδιά!

Κ' ἡ λαβωματιά τὸ βρῆκε στὴν καρδιά.

Τὸ τραγουδῶ κ' ὕστερα σφυρίζω τὸ σκοπὸ του. Ἦταν ἓνα παλιὸ τραγούδι πού εἶχα μάθει ἀπ' τὴ Μαρίκα.

— Μα γιατί δὲν περνάει ἀπόψε ἡ νύχτα;

Κοιτάζω τὸ ρολοὶ μου. Μπα! Ἀκόμη ἡ ὥρα εἶναι δώδεκα κ' ἐγὼ ἐνόμιζα πὼς ἦταν τρεῖς. Ρίχνω μιὰ ματιὰ καὶ βλέπω τὸν Ἡνίοχο πού μεσουρανεῖ ἀκόμη στὸ στερέωμα.

«Κ' ἡ λαβωματιά τὸ βρῆκε στὴν καρδιά, στὴν καρδιά.»

Ἐτοιμάζομαι ν' ἀνάψω τὸ τσιγάρο μου, ἀκούω ὅμως ἓνα δυνατὸ γαύγισμα καὶ πεταγομαὶ στὴν πόρτα. Ὁ Ταρζάν πηδαίει στὰ πσινα του καὶ γρυλλίζει.

— «Μαρίκα, ἐσύ;»

Χώνεται ὁ λαιμὸς μου ὄλο δάκρυα.

— «Συγχώρεσέ με γι' αὐτὸ πού σοῦχω κάμει τὸ ἀπόγευμα. Εἶμαι μιὰ τρελλή...»

Προσπαθῶ νὰ τὴν καθησυχάσω, μὰ ἐκείνη μένει κρεμασμένη στο λαιμὸ μου καὶ κλαίει γοερά. Τὸ κλάμα τῆς εἰσχωρεῖ βαθιά μὲς τὴν ψυχὴ μου καὶ μὲ κάμνει νὰ πονῶ.

— «Σῶπα, Μαρίκα! Δὲν μοῦχεις κάμει τίποτε τὸ ἀπόγευμα. Μ' ἀφοῦ τὸ θέλεις! Νά! Σὲ συγχωρῶ. Σῶπα Μαρίκα!»

— «Ὅχι! Ὅχι! Εἶμαι μιὰ τρελλή· εἶμαι μιὰ τρελλή.» Καὶ τὰ δάκρυα κυλοῦν σὰ βρῦσες ἀπ' τὰ μάτια τῆς. Ἀνασηκώνεται στίς μύτες τῶν ποδιῶν τῆς, κ' ἐνώνει νευρικά τὰ χέρια τῆς στὸ σβέρκο μου. Τὸ στήθος τῆς χτυπαεὶ δυνατὰ. Τὰ μάγουλά τῆς καίνε. Ἡ ἀνάσα τῆς εἶναι καφτερή. Σηκώνει μιὰ στιγμή τὰ μάτια τῆς καὶ μὲ κοιτάζει, κ' ὕστερα πάλι κλαίει ἀπαρηγόρητα.

— «Μὲ κάνεις καὶ λυποῦμαι.»

— «Ὅχι! Δὲν πρέπει νὰ λυπᾶστε γιὰ μιάν ἀνόητη σὰν καὶ μένα.»

Ἐξακολουθεῖ νὰ κλαίει. Τὸ νεανικὸ κορμί τῆς πάλλεται καὶ σπαρταράει θερμὰ μέσα στον κόρφο μου. Τὰ μαλακὰ μαλλιά τῆς ξεχειλοῦν καὶ πέφτουν στὸ λαιμὸ μου. Εἶναι βρεμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα, κ' ἔχουν τὴ μυρωδιὰ τοῦ ὑακίνθου.

— «Μαρίκα!» τῆς κάνω καὶ τὴν τινάζω δυνατὰ ἀπὸ τὴ μέση. Ἐκείνη σιωπᾷ ἀπότομα καὶ μὲ κοιτάζει μὲς τὰ μάτια. Τὸ σιωπηλὸ τῆς βλέμμα ἐγγίζει τὴν καρδιά μου. Τὰ χεῖλη τῆς ριγοῦν ἡδονικά

Βυθίζω τὰ χέρια μου κάτω ἀπὸ τὰ γυμνά της μπράτσα καὶ τὴ φιλῶ παράφορα στὸ στόμα.

Ἡ ὥρα εἶναι τρεῖς, κ' ἡ Μαρίκα γελαῖ. Κάθεται στὰ γόνατά μου καὶ μετράει τ' ἄστρα.

— «Ξεύρεις, μοῦ λέει, πῶς τόσον καιρὸν ἐσένανε περίμενα; Σ' ἔβλεπα κάθε βράδου στὸν ὕπνο μου. Σὲ συλλογιζομουν ὅλη τὴ μέρα στὸ νοῦ μου. Ἐρχόσουν με τὸ ψηλὸν ἀνάστημά σου με τὰ ἐρωτικά σου μάτια καὶ με κοίταζες. Το βλέμμα σου γλυστρουσε μαλακά μὲς τὴν ψυχὴ μου, κ' ἕνα γλυκὸ ἀγέρι ψηλαφοῦσε τὶς αἰσθήσεις μου. Ὑστερα μ' ἄγγιζες με τὰ λεπτά σου δάκτυλα, κι ὅλη ἡ ζωὴ μου ἔτρεμε ἀπὸ συγκίνηση. Ἐκανα νὰ σὲ πιάσω κ' ἐσύ ἔφευγες μακριὰ μέσα στὴ νύχτα. Τὰ βήματά σου ἀντηχοῦσαν μὲς τὸ δάσος, κ' ἐγὼ σὲ ζητοῦσα παντοῦ, μὰ δὲ σὲ εὔρισκα. Ἀγαπημένε μου! Ἄσε με νὰ χαϊδέσω τὰ μαλλιά σου. Τώρα πού σὲ βρήκα ἡ ψυχὴ μου τρέμει μὴ σὲ χάσω.

Τὴ φιλοῦσα στὰ μάτια, καὶ κείνη χαϊδεβε ὀλοένα τὰ μαλιά μου. Τὴν κοίταζα καὶ με φιλοῦσε ἐρωτικά.

Θυμᾶμαι, ἦταν μιὰ βραδυὰ τοῦ Ἀπρίλη, καὶ κράτησα τὸ βράδου κείνου στὴν καρδιά μου. Θυμᾶμαι ἀκόμη τὴ θέση τῶν ἄστρον, θυμᾶμαι καὶ τὴ μυρωδιὰ τοῦ ἀγεραιοῦ. Μ' ἀπ' ὅλα πιὸ πολὺ θυμᾶμαι, πῶς ὁ καλὸς Θεὸς βιάστηκε πολὺ τὸ βράδου κείνου νὰ ξυπνήσει, κ' ἡ μέρα ἦρθε γρήγορα προτοῦ προφθάσουν κἂν τ' ἀστέρια νὰ κρυφτοῦν.

Εἶναι τρεῖς βδομάδες τώρα πού συναντῶ κάθε μέρα τὴ Μαρίκα. Καθόμαστε στὴν ἀποθήκη καὶ μιλοῦμε, περπατοῦμε στὸ δάσος, ἀνεβαίνουμε στὸ λόγγο στὰ βουνά. Τὴ βρίσκω πάντα γελαστὴ καὶ χαρούμενη. Τὸ πρόσωπό της λάμπει ἀπὸ εὐτυχία, τὰ μάτια της χαμογελοῦν ἐρωτικά.

— «Ξεύρω μιὰ μυστικὴ γωνιά μέσα στὸ δάσος. Εἶναι μιὰ κόγχη δροσερὴ πού τὴ σκεπάζουν καστανιές, μιὰ ἐρωτικὴ φωλιὰ πού ἡ μηλολόνη περπατεῖ κάτ' ἀπ' τὶς λευκές, καὶ τ' ἀηδόνια τραγουδοῦν στίς φυλλωσιές. Ἐλα, ἀγαπημένε μου, νὰ πᾶμε...»

Κινοῦμε νὰ βροῦμε τὴ μυστικὴ γωνιά. Περπατοῦμε πιασμένοι χέρι-χέρι, κ' ἡ ζωὴ μας φτερουγίζει με τὶς αὔρες. Κάτω ἀπ' τὰ δέντρα, πλαῖι στὰ δροσερὰ δρομάκια, ἀνθίζει ὁ βελουδίνος ἀσφῶδελος, κι οἱ μαργαρίτες ἀνοίγουν τὰ χιονάτα πέταλά τους πρὸς τὸ φῶς. Νὰ καὶ τ' ἀπέριττο κυκλάμινο. Ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ πλατύφυλλο γεράνι. πού ξεπροβάλλει διακριτικά τὰ κόκκινα λουλούδια του μέσ' ἀπ' τὸ βαθυπράσινο ταπέτο τῶν χαμομηλιῶν.

— «Ποῦ πᾶμε;»

— «Ν' ἀνακαλύψουμε τὴ μυστικὴ φωλιὰ.»

— «Μὰ ἐδῶ δὲ μᾶς κοιτάζει ἀνθρώπου μάτι.»

— «Ναί, ἀγαπημένε μου! Μᾶς βλέπει ὅμως ὁ Θεός...»

Καὶ φεύγουμε γιὰ νὰ κρυφτοῦμε ἀπ' τὸ Θεό...

Περπατούμε δλη μέρα. Ἡ Μαρίκα παίρνει τὸ ὄπλο μου καὶ κυνηγᾷ. Κάτω στὴ ρεματιά, μέσα στὶς ρεματιές, εἶναι μιὰ κρύπτη, κ' ἐκεῖ σιμὰ ἓνα ποταμάκι κυλάει τ' ἀσημένια του νερά. Ἄπο τὶς χαμηλές του ὄχτες οἱ ροδοδάφνες κατεβαίνουν μὲς τὸ ρέμα, καὶ καθρεφτίζουν τὸν ἀνθὸ τους στοῦ βυθό...

— «Ἄς κρυφτοῦμε ἐδῶ νὰ περιμένουμε. Σὲ λίγο θὰ κατέβουν τ' ἀγριοπερίστερα καὶ τὰ περδίκια γιὰ νερό.»

Παίρνω καὶ τῆς γεμίζω τὸ ὄπλο.

— «Ἐλα, Μαρίκα! Ἐτοιμάσου.»

Περιμένουμε λίγη ὥρα. Πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας ἓνα τζιτζίκι περπατᾷ στὴ φυλλωσιά. Σταματᾷει μιὰ στιγμή καὶ μᾶς κοιτάζει, κ' ὕστερα ἀρχίζει τὸ τραγοῦδι του.

— «Σὲ λίγο θὰ πλακῶσει ἡ ζέστη,» μοῦ λέει ἡ Μαρίκα, καὶ χαμογελᾷ.

Τὴν κοιτάζω μὲς τὰ μάτια καὶ κείνη προσηλώνεται ἀπάνω μου. Τὸ βλέμμα τῆς χαϊδέβει τὴν ψυχὴ μου.

— «Ἦταν μιὰ ἐποχὴ, πάνε πολλοὶ αἰῶνες ἀπὸ τότε, πού οἱ Θεοὶ κατέβαιναν στὴ γῆς.»

— «Γιατί μοῦ τὸ λές, ἀγαπημένε μου ;»

— «Σὲ βλέπω καὶ θυμᾶμαι τὶς Ναϊάδες...»

— «ᾠ! Μὴ μὲ πειράζεις. Μὴ μὲ πειράζεις τέτοια ὥρα, ἀγαπημένε μου!»

Σέρνεται σιγὰ στὴν ἀγκαλιά μου, κι ἀγγίζει τ' ἀπαλό τῆς μάγουλο ἀπάνω μου. Ἡ φωνὴ τῆς εἶναι γιομάτη νάζι, τὸ βλέμμα τῆς γιομάτο πάθος καὶ φωτιά. Τὴ σφίγγω δυνατὰ στὴν ἀγκαλιά μου, καὶ τὴ φιλῶ παντοῦ, στὰ χεῖλη, στοῦ λαιμό, στὰ μάτια, στὰ μαλιά, στοῦ μάγουλο...

— «Ἡσύχασε, ἀγαπημένε μου,» μοῦ ψιθυρίζει, καὶ τὰ λεπτά τῆς δάχτυλα γλυτροῦν μὲ πάθος γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό μου.

Ἀκούεται ἓνα δυνατό πλατάγισμα, μεσολαβοῦν μερικὰ λεπτά σιωπῆς, κ' ἡ Μαρίκα τρέμει ἀκόμη ἡδονικὰ μέσα στὰ χέρια μου.

— «Ἡσύχασε, Ταρζαν! Μὰ τί ἔπαθε λοιπὸν καὶ δὲ σωπαίνει;»

Σηκώνουμαι μὲ προφύλαξη καὶ βλέπω κάτω στοῦ ποτάμι τὸν Ταρζαν νὰ κυνηγᾷ ἓνα κοπάδι ἀγριοπερίστερα. Ἐκεῖνα σηκώνονται βιαστικά ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ χάνονται πίσω ἀπὸ τὴν πλαγιά.

— «Μαρίκα ;»

— Μπάμ! Μπάμ! Ἀκούεται ἓνας διπλὸς βρόντος στὸν ἀέρα.

— «Λές νὰ μὴν πέτυχα κανένα;» Μὲ ρωτᾷ ἀνυπόμονα ἡ Μαρίκα, καὶ ρίχνει ἐρευνητικὲς ματιές στὴ ρεματιά.

Τὴν παίρνω στὴν ἀγκαλιά μου καὶ τῆς δείχνω ἀπέναντι τὸ μαδημένο φύλλωμα μιᾶς λεύκας.

— «Κρῖμα. πού δὲν ἐκάθουσαν ἐκεῖ...»

Σηκώνει τὰ μάτια τῆς καὶ μοῦ χαμογελᾷ. Ὑστερα ἀφήνει κατὰ γῆς τὸ ὄπλο καὶ χάνεται ξανά στὴν ἀγκαλιά μου...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

(ἔχει συνέχεια)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ἄνασκοπώντας τὸ φιλολογικὸ 1940 εἶχαμε δώσει πέρυσι ἀπὸ τὴν ἴδια ἐτόυτη στήλη τὴν ἐρμηνεία μερικῶν φιλολογικῶν μας ζητημάτων καὶ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Κυπριακὴ φιλολογία στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς δὲν ἐπηρεάστηκε, ὅσο ἐπρεπε, ἀπὸ τὰ κοσμοϊστορικά γεγονότα ποὺ διαδραματίζονται γύρω μας, κ' ἔμεινε ξένη καὶ σχεδὸν ἀσυγκίνητη μπροστὰ στὴν ἀγωνιώδη ἀνησυχία τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν εἶναι βέβαια ἀπίθανο ἡ ἐπίδραση τῶν σημερινῶν κρίσιμων ἡμερῶν νὰ παρουσιασθεῖ ὑπερτέτερα στὰ ἔργα τῆς παρούσας ἡ τῆς μεταγενέστερης φιλολογικῆς μας γενεᾶς, ὁπότε, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, οἱ ἐντυπώσεις τῆς σκοτεινῆς αὐτῆς περιόδου θὰ ἔχουν ὑποστῆ μέσα στὴν ψυχὴ τῶν λογοτεχνῶν μας τὴν ἀπαιτούμενη ζύμωση καὶ θὰ εἶναι πιά ὄριμες γιὰ μιὰ πληρότερη καὶ μεθοδικώτερη φιλολογικὴ ἐπεξεργασία. Τὸ γεγονός ὅμως εἶναι πῶς, ἂν ἐξαίρεσουμε μερικὰ ἐπίκαιρα πολεμικὰ δημοσιεύματα καὶ μερικὰ ἄλλα ἔργα ποὺ ἐνέπνευσεν ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδας στὸν πόλεμο, κατὰ τὰ ἄλλα ἡ φιλολογία μας ἔμεινε πάλι μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ διετήρησε τὸν παλῆ ἀνεδαφικὸ τῆς χαρακτήρα καὶ τὸ συμβατικὸ πνεῦμα τῆς. Ἡ σταθερὴ καὶ ἀδικαιολόγητη ἐμμονὴ τῶν λογογράφων μας στὴν παλῆ φιλολογικὴ παράδοση καὶ τοὺς παλῆους γραμματολογικοὺς τύπους ἀπομόνωσαν μὲ τὸν καιρὸ τὴ λογοτεχνία μας ἀπὸ τὴ μεγάλη μᾶζα τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἀναζήτησε τὴν ἱκανοποίηση τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν τῆς κλίσεων σὲ ζητήματα ἀμεσώτερου ἐνδιαφέροντος καὶ ἄλλες δυναμικώτερες καὶ πιὸ συγκροτημένες ζωϊκὲς ἐκδηλώσεις.

Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν σχεδὸν ἀποκαρδιωτικά. Οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ἀντιλήφθηκαν τὴν ἐφεκτικὴν αὐτὴν στάση τοῦ κοινοῦ σὰ μιὰ γενικώτερη ἀδιαφορία πρὸς τὴν Τέχνη, ἐλάττωσαν λίγο λίγο τὸ

φιλολογικὸ ζῆλο τους, κλείσθηκαν περισσότερο στὸν ἑαυτὸ τους, καί, μὲ τὴ σειρά τους, ἐχαλάρωσαν καὶ αὐτοὶ τὸ ἐνδιαφέρον τους, καὶ συνετέλεσαν, γιὰ δευτέρη φορά, στὴ γενικώτερη κατάρπτωση τοῦ φιλολογικοῦ ἐπιπέδου τοῦ νησιοῦ μας.

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ πόλεμος, ἐκτὸς μερικῶν οικονομικῶν ἀναστάσεων, δὲν εἶχεν ἄλλες ἀμεσώτερες συνέπειες στὴν ἤρεμῃ κατὰ τὰ ἄλλα καὶ γαληνιαία ζωὴ τοῦ τόπου μας. Οἱ ἐντυπώσεις καὶ οἱ συγκινήσεις μας ἀπὸ τὸ μεγάλο δράμα ποὺ παίζεται σήμερα σ' ὅλες σχεδὸν τὶς θάλασσες καὶ τὶς ἡπείρους τοῦ πλανῆτῆ μας εἶναι ἀκόμη καθαρὰ «φιλολογικῆς». Ὁ καθυστερημένος ρυθμὸς τῆς ζωῆς μας δὲν ἐδοκίμασε τὴ βιαιότητα καὶ τὶς ἐκρήξεις τοῦ τρομεροῦ ἐφιάλτη, ποὺ πιέζει σήμερα τὸ στήθος ὀλόκληρης τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας. Ὁ χαρακτήρας ὅμως τῆς Τέχνης εἶναι νὰ προηγείται καὶ ὄχι νὰ ἔπεται. Νὰ προπαρασκευάζει τὸ ἔδαφος, νὰ συγκροτεῖ τὶς ψυχικὲς δυνάμεις, νὰ χαράσσει νέους δρόμους καὶ νέες κατευθύνσεις στὶς ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἀναζητήσεις τῶν λαῶν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Κυπριακὴ φιλολογία ἔμεινε καὶ κατὰ τὸν περασμένο χρόνον περισσότερο ἤρεμῃ ἀπὸ ὅσο ἐπρεπε. Καὶ ἡ ἡμέρα τῆς αὐτῆς ἤλθε μοιραία σὲ σύγκρουση μὲ τὴν ἀκαθόριστη ἀνησυχία ποὺ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ—παρὰ τὴ φαινομενικὴ γαλήνη τῆς καθημερινῆς ζωῆς—ἀναστάτωσε καὶ συνεκλόνησε τὶς βαθύτερες ψυχικὲς πεποιθήσεις καὶ τὶς πνευματικὲς κλίσεις ὄλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ νησιοῦ μας.

Στὴν καθυστέρηση αὐτὴ συνετέλεσε βέβαια πολὺ καὶ ὁ ἀναγκαστικὸς ἀποκλεισμός μας ἀπὸ τὰ ἄλλα πνευματικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ ὅπου ἀντλούσαμε ὡς τώρα ὅλα τὰ πνευματικὰ μας συνθήματα καί, ὡς ἕνα σημεῖο, τὶς φιλοσοφικὲς καὶ φιλολογικὲς μας κατευθύνσεις. Τὴν ἔλλειψη αὐτὴ θὰ μπορούσε βέβαια ἐν μέρει νὰ τὴν ἀναπληρώσει μιὰ σοβαρὴ ὀργάνωση ὄλων τῶν Κυπρίων λογοτεχνῶν καὶ λογογράφων, ἡ ὁποία θὰ ἐφρόντιζε μὲ διάφορα μέσα νὰ κα-

τευθύνει και συγκροτήσει όλόκληρη τη φιλολογική μας παραγωγή, και να εξυψώσει όχι μονάχα το ήθικό αλλά και το βιωτικό επίπεδο των λογογράφων μας, ώστε απερίσπαστοι να έπιδοθούν με ζήλο στο ώραιο έργο της πνευματικής αναδημιουργίας και εξύψωσης του τόπου μας. Δυστυχώς όμως, παρ' όλον ότι όλοι άνθρωποι των γραμμάτων αισθάνονται την ανάγκη της όργανωσης αυτής, τίποτε δεν έγινε ως τή σήμερα, κ' ή λογοτεχνία μας διατήρησε και τόν περασμένο χρόνο το χαρακτήρα του έρασιτεχνισμού και της άτομικής πρωτοβουλίας και προσπαθείας.

Κατά τή 1941 εξέδόθησαν και κυκλοφόρησαν στην Κύπρο δεκατρία περίπου φιλολογικά βιβλία,¹ από τή όποια 4 τής λυρικής ποίησης, 2 πρόζες, 1 δράμα, 2 ιστορικές μονογραφίες, 1 λογογραφική μελέτη, 1 επιστημονική περιοδική έκδοση και 2 επίκαιρα αναγνώσματα πολεμικής έμπνευσης και πατριωτικού περιεχομένου. Η φιλολογική αυτή παραγωγή ύστερεί και ποιοτικώς και ποσοτικώς εκείνης του 1940 και αποτελεί χαρακτηριστική έκδήλωση τών τάσεων, όι όποιες παρά τή διαδραματιζόμενα πολεμικά γεγονότα έπεκράτησαν και εξακολουθούν να επικρατούν στους φιλολογικούς μας κύκλους.

Η «Σερενάτα» του Τεύκρου Άνθια είναι μία λεπτή συλλογή λυρικών ποιημάτων, όποι διακρίνει κανείς τήν προσπάθεια του ποιητή να διαφύγει από τή σημερινή σύγχυση και τήν άδημονία τής έποχής μας και να ξεαναγορίσει πίσω στις πρωταρχικές πηγές τής εύτυχίας και τής συγκίνησης, τή φύση και τόν έρωτα.

Τά «Αποσπάσματα» του Ν. Βραχίμη συγκλονίζονται τούαντίον από ένα πνεύμα ανάζητησης και έντατικής ψυχικής άδημονίας, και παρέ-

χουν δείγμα τών ανακαινιστικών τάσεων τής νεώτερης λογοτεχνικής μας γενεάς ως προς τήν ύψη και τή τεχνικά μέσα τής ποιήσεως.

Ο Ξάνθος Λυσιώτης συνεχίζει με τή «Ληκυθία» του τήν όβρη ποίηση τών μουσικών αισθημάτων και τών μελαγχολικών όνειροπολήσεων, και πλουτίζει τήν Κυπριακή λογοτεχνία με ένα συμπαθητικό έλεγχο γεμάτο λιτές εικόνες και συγκρατημένο λυρισμό.

Η «Σκλάβια Έλλάδα» του Ευέλθοντος Πιτσιλλίδη άνήκει περισσότερο στην επίκαιρη πατριωτική φιλολογία παρά στην καθαρή ποίηση, όπου τή θέμα είναι έκπικρατέστερο ως επί τή πλείστον τής μορφής.

Αν εξαιρέσουμε τις «Παιδικές Ψυχές» του Άνώτερου Παρθεναγωγείου Λεμεσού, μέσα από τις σελίδες τών όποιων αναδίδεται λεπτό τή άρωμα τής άγνης μαθητικής ψυχής, ύπαρχει άκόμη μία συλλογή γραμμένη σε ρυθμικό λόγο: Οι «Θρύλοι και Μορφές» του Λεύκου Κληρίδη, ενός ένθουσιώδους νέου με καλές φιλολογικές ύποσχέσεις.

Τό «Ηρωικό έμβατήριο,» του Τεύκρου Άνθια είναι τή μόνο δραματικό έργο τής χρονιάς. Έμπνευσμένο από τήν πολεμική περιπέτεια τής Έλλάδας διαγράφει μέσα από άδρους χαρακτήρες και λεπτά ποιητικά σύμβολα μία χαρακτηριστική πλευρά τής σημερινής ζωής, και δίδει δικαιωματικά στο συγγραφέα του τήν τιμή του ανθρώπου που συγκλονίστηκε από τήν τραγωδία τής έποχής του, και συνέλαβε τή ούσιαστικό πνεύμα και τή βαθύτερο νόημα τής σημερινής συγκρούσεως. Τό «Ηρωικό έμβατήριο» μαζί με τόν «Έρώ μας άγώνα» του Παντελή Μπίστη είναι τή μόνα βιβλία τής περυσινής Κυπριακής παραγωγής που πάλλονται ειλικρινά από τή βίαιό παλμό τής σημερινής πραγματικότητας.

Ο «Έρώς μας άγώνα» είναι μία ένθουσιώδης λυρική έξιστόρηση του τελευταίου Έλληνικού πολέμου, γραμμένη με πολλή δεξιοτεχνία και συγκίνηση. Ο Παντελής Μπίστης έγκαινίασε με τή βιβλίό του ένα νέο είδος ιστορικής άφηγήσεως στην Κυπριακή λογοτεχνία.

ΣΗΜ. 1 Έχουμε και πάλιν ύπ' όψη μας όσα έργα τυπώθηκαν ή φέρουν ως τόπο τής έκδοσης τους τήν Κύπρο, κ' απ' αυτά πάλι εκείνα μονάχα που έχουν φιλολογικό ένδιαφέρον.

Στή βιβλιογραφική αυτή έπιθεώρηση είναι ένθεγόμενο να παραλείψουμε μερικά βιβλία και όνόματα, αυτό όμως όφείλεται σε άγνοια και δεν πρέπει να μας απόδοθει κακή πρόθεση.

Στην ἐπίκαιρη πατριωτική φιλολο- γία ἀνήκει ἀκόμη ὁ «Λόγος εἰς τοὺς πεσόντας» τοῦ κ. Σέργη Ἀντι- νιάδη, τοῦ ὁποῦ ὁ χαρακτήρας εἶναι μᾶλλον ἐνθουσιώδης καὶ πα- τριωτικός.

Ἰδιαίτερης σημασίας εἶναι τὸ λαο- γραφικὸ βιβλίον τοῦ Ἀνθία «Ἡ ζω- τανὴ Κύπρος» ὅπου ὁ ποιητὴς τῆς «Ἀνόδου» μετὰ τὴν γνώσιν του λυρική διάθεση περιγράφει μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Κυπριακῆς ὑπαιθρου, καὶ δίδει ἕνα ζωτανὸ πίνακα τῆς ἀγροτικῆς Κυπριακῆς ζωῆς.—Ὁ τρίτος τόμος τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν» εἶναι ἡ οὐσιαστικώτερη περυσινή συμβολή τῆς κυπριακῆς ἐπιστήμης στὴ γνώση τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Κύ- πρου, ἕνα ἔργο πού τιμᾷ τὴν «Ἐται- ρία Κυπριακῶν Σπουδῶν.»

Ὁ Ξενοφῶν Φαρμακίδης καὶ ὁ Π. Βρυέννιος μᾶς ἔδωσαν ἐπίσης δυὸ χαρακτηριστικὰ ἱστορικὰ μονογρα- φίες, τὴν «Προσέλευσιν τῶν Ἑλλή- των εἰς τὸν Χριστιανισμόν» ὁ πρῶ- τος, καὶ τὰς «Κατακτητικὰς προσπά- θειας τῆς Ἰταλίας ἐν Αἰθιοπία καὶ Ἀλβανία» ὁ δεύτερος, μέσα στὶς σε- λίδες τῶν ὁποίων τὸ θέμα ἀναπτύσ- σεται μὲ ἀρκετὴν εὐχέρεια καὶ ἀνεση.

Ἐκτὸς τῶν ἔργων αὐτῶν πού ἐξε- δόθησαν σὲ αὐτοτελῆ τεύχη πρέπει στὴ σύντομη αὐτὴ ἐπιθεώρηση νὰ ἐξάρουμε ἐπίσης τὴν πολύτιμη συμ- βολὴ τῶν φιλολογικῶν μας περιοδι- κῶν καὶ τῶν φιλολογικῶν συνεργα- τῶν τῶν Κυπριακῶν ἐφημερίδων, πού παρὰ τὴν ἔλλειψη ἀρκετοῦ τυπογρα- φικοῦ χάρτου καὶ τῆ στενότητος τοῦ χώρου ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ συν- εχίζουσι τὶς παλῆς παραδόσεις τους. Πρὶν κλείσουμε τὸ σημείωμά μας αὐτὸ δὲν θεωροῦμε ἄσκοπο νὰ μνη- μονεύσουμε τὴν ἀξιέπαινη προσπά- θεια τοῦ λαμπροῦ σωματείου τῆς Ἀμμοχώστου «Λύκειον Ἑλληνί- δων», τὸ ὁποῖον μόνον ἀπὸ ὅλα τὰ σωματεῖα καὶ τὶς ὀργανώσεις τοῦ νησιοῦ μᾶς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη τὴ φιλολογικὴ του δράση καὶ συνεχίζει τὶς παλῆς εὐγενικὰς παραδόσεις του.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ἘΝΑ ΣΑΤΙΡΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Τὸ πορκατῶν ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη σχετίζεται μετὰ τὴν ἐπι- σκεψὴν τοῦ Δούκα τοῦ Κωνσταντίνου Κύπρου, στὶς 12 τοῦ Δεκεμβρίου (Σάβ- βατο), 1908. Ἦταν ὁ τρίτος γυῖός καὶ τὸ ἕβδομον παιδί τῆς Βασίλισσας Βικτωρίας πού γεννήθηκε τὸ 1850 καὶ πέθανε αὐτὲς τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Γενάρη τοῦ τωρινοῦ χρόνου.

Ἡ ἐπίσκεψὴν του ἔγινε κατόπι πού εἶχε διοριστεῖ τὸ 1907 Ἀρχιστράτη- γος στὴ Μεσόγειο.

Εἶχε φτάσει πάνω σὸ καταδρο- μικὸ «Aboukir» καὶ τὰ γεγονότα πού ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του ὁ ποιητὴς ἦταν, κατὰ πῶς τὰ περιγράφει ἡ «Ἐλευθε- ρία» στὴν ἐκδόσιν τῆς τὴν 6)12)1908 τὰ ἐπόμενα:

«Ἡ εἰς τὴν ἑρᾶν ἀποβίβασις ἐγέ- νετο μετὰ πολλοῦ κόπου ἕνεκεν τῆς θαλασσοταραχῆς, ἐδέησε δὲ νὰ προσδέσουν ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας δι' ἰσχυρῶν κάλων τὴν λέμβον ἧς ἐν τούτοις μέροσι τῆς πλευρᾶς ἐθραύ- σθη ὡς ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς πρὸς τὴν ἀποβάθραν προσκρούσεως».

ΤΟ ΔΥΣΚΟΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΒΙΒΑΣΕΩΣ

Ἐκεῖθεν μετέβησαν ὅλοι ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας, ἀλλὰ μάτην ἀνέμενον ἐπὶ μίαν καὶ πλέον ὥραν ὅπως ἐπι- βιβασθῶσιν ἕνεκα τῶν πελωρίων κυ- μάτων ἅτινα ὑψοῦμενα ἐκάλυπτον τὴν ἀποβάθραν καὶ δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὴν λέμβον νὰ πλησιάσῃ. Πρό τοῦ ἀδυνατοῦ εὐρισκόμενος ὁ Δοῦξ ἠναγκάσθη τότε περὶ τὴν 3.30 μ.μ. νὰ μεταβῇ μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀρμο- στοῦ καὶ τῆς συνοδείας του εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Γρόδος» ὅπου καὶ ἐγευματίσαν. Μετὰ δὲ τὸ γεῦμα. ἦτοι, περὶ τὴν 4.30 μ.μ. μετέβησαν ὅλοι ἐφ' ἑμαξῶν εἰς τὸν ὄπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου ὄρμον τῆς Ἐπισκοπῆς, ἔνθα εἶχε πλεύσει προηγουμένως τὸ καταδρομικὸν κατόπιν σημείων τοῦ λιμεναρχείου, ἵνα δυνηθῶσιν ἐκεῖθεν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὰ ἰσχυρὰ τῆς θαλάσσης κύματα δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐπιβίβασιν, ἠναγκά- σθησαν δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν καὶ πάλιν εἰς Λεμεσόσιν περὶ τὴν 11ην μ.μ. ὥραν, διανυκτερεύσαντες εἰς τὸ ξενο-

δοχείον «Τρόδος», ἔνθα ἔτυχον πολλῆς περιποιήσεως.

Τὴν πρώταν δὲ τῆς ἐπαύριον Κυριακῆς περὶ τὴν 7.39 μ.μ. ὁ Δοῦξ καὶ ἡ ἀκολουθία του ἐπέβησαν τοῦ καταδρομικοῦ ὅπερ ἀπέλευσε δι' Ἀλεξάνδρειαν καὶ Πειραιᾶ.

Τὸ ποίημα ἀνήκει σ' ἐκείνη τὴν τάξη τῶν σατιρικῶν τοῦ ποιητῆ πού ἔγραψε γιὰ νὰ ἐκτυπωθοῦν σὲ feuilles volantes καὶ νὰ διανεμηθοῦν γιὰ τὸ πρωτοχρονιάτικο ἀπὸ τοὺς διανομείς τῶν Λεμεσιανῶν ἐφημερίδων. Ἄρκετὰ ποιήματα τοῦ εἰδους αὐτοῦ ἔχουν περισωθεῖ στὴ συλλογὴ χειρογράφων Βασίλει Μιχαηλίδη τοῦ κ. Ἄντ. Ἰντιάνου. Βρίσκεται δημοσιευμένο ἐπίσης στὴν ἐκδόση «Ποιήματα» τοῦ 1911 (σ. 102-3) κ' ἡ σημασία τοῦ β' μέρους εἶναι πῶς ἡ Μ. Βρετανία ἀφοῦ πῆρε τὴν Αἴγυπτον στὸ 1882, παραμέλησε τὴν Κύπρον πού τὴν θεωροῦσε τώρα ὡς λευκὸ ἐλέφαντα, δηλαδὴ βάρος παρά ὠφέλεια. Ἰδοὺ τὸ ποίημα:

ΔΙΑ ΤΟΝ ΔΙΑΝΟΜΕΑ ΤΗΣ «ΣΑΛΠΙΓΓΟΣ»
ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1909

Εἶπε ἡ θάλασσα' ἀφριμένη
Εἰς τὸν Δοῦκα τοῦ Κονῆν
Δίχως σέβας κ' ἔντροπή.
«Πόρτι τιν Ἰμιασοσλ αἰ χαβ' νοτ
Γιού μαστ γκο του 'Πισκοπή»
Μὰ κ' ἡ 'Πισκοπή τοῦ εἶπε
"Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ
κ' ἦτο ἡ θάλασσα κακὴ
—'Υψηλότετε! λιμάνι
δὲν ἔχω οὐδὲ μισόν
γιοῦ γκό-πάκ σ' τὴν Λεμεσόνα
Καὶ ὁ Δοῦξ ὁ καυμένος
ἤλθε πίσω ἀπελιτισμένος
κ' ἤλθε νύκτα σκοτεινὰ
ἀπὸ τ' ἄγρια βουά.

Κατοχὴ τριάντα χρόνια
ἀπὸ τὸν ἔθνῶν τὸν Κροῖσον
πού ἔχει ἄφθονον χρυσόν
τὸν αὐθέντην τῶσων ἠθῶν
τὸν Θεόν τῶν θαλάσσῶν
καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ 'πάγῃ
βάρκα 'πάνω 'στὸ βασιόρι
καὶ νὰ τρέξῃ ὁ Δοῦξ τὴν νύκτα
μέσ' τῆς 'Πισκοπῆς τὰ ὄρη
τί μεγάλη ἔντροπή!
κόψετε τὸ σιωπῆ.
'Αλλὰ δὲν πταίει ὁ Κροῖσος
ὁ θεὸς τῶν θαλάσσῶν
μὲ τὸν ἄφθονον χρυσόν,
Σὺ τὰ φταίεις καυμένη
Κύπρος πὺ μετεμορφῆθης,
ἄλλη εἶσαι κ' ἄλλη ὅταν
εἰς τὸν Κροῖσον παρεδόθης;
φαίνεσαι λευκὸς ἐλέφας
εἰς τὸ ἀνοικτὸ τοῦ μάτι
πού σὲ εἶδε χρυσὸ τότε
τῆς Αἰγύπτου σκαλοπατί.
Δεκέμβριος 1908.

ΧΡ. ΜΟΔΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ξάνθου Λυσιώτη: «Λήκυθος»
(ποιήματα). Κύπρος 1941.

Ἡ «Λήκυθος» εἶναι ἡ δευτέρα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Ξάνθου Λυσιώτη. Ἡ πρώτη, τὰ «Ἐφήμερα» (1937), δὲν εἶχε τίποτε πού νὰ ξαφνίσει εἴτε μὲ τὴν πρωτοτυπία του στὴν οὐσία εἴτε μὲ τὴν ἐκφραστικὴ του δύναμη. Ἦτανε μιὰ συμπαθητικὴ ποιητικὴ συλλογὴ, μέσα στὰ καθιερωμένα καλοῦσια, πού περπατᾶει στὰ γνωστὰ παλιὰ ἀχνάρια τοῦ καλοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ τῆς περασμένης γενεᾶς. Τὰ «Ἐφήμερα» ἀνεβοκατεβαίνουν συγκρατημένα κι ἀπλά τὴν κλίμακα ἐνός λεπτοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου, χωρὶς κραυγὲς ἔντονες, δίχως μεταλλαγὲς ἀποτομες. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἐνδιαφέρει τὸν ποιητὴ τόσο μόνον, ὅσο ἔχει σχέση μὲ τὶς λίγες κ' ὀρισμένες ψυχικὲς καταστάσεις του πού διαγράφει. Κάπου κάπου ἀπαντιᾶται μιὰ χαρακτηριστικὴ ἀτημελησιὰ τεχνικὴ, κάποιο χαλάρωμα στὸν στίχον, πού δὲν κτυπάει ὅμως τόσο παράخورδα, γιὰτὶ φαίνεται σὰ συνέπεια τοῦ φυσικοῦ κι ἀπροσποιοῦ λόγου τοῦ ποιητῆ. Γενικὰ μιὰ εὐγενικὴ πνοὴ ἀναδίνεται ἀπὸ τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ κ. Λυσιώτη, μιὰ ἡρεμὴ φωνὴ σιγολαλεῖ στὸν πῶ χαμηλὸ τόνον μερικὰ ἀπὸ τὰ παντοτινὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, καὶ μ' εὐχαρίστηση τὰ ξανακοῦμε.

Τὰ ἴδια γενικὰ χαρακτηριστικὰ ὑπάρχουν καὶ στὴ «Λήκυθος» τοῦ κ. Λυσιώτη: Εὐγένεια καὶ λεπτότητα στὸ αἰσθημα καὶ κάποια διάχυση τεχνικὴ. Ὅμως ποση συγκρατημένη συγκίνηση καὶ στοργικὸς πόνος διαπνέει τὸ νέο του αὐτὸ ποιητικὸ βιβλίον, πού εἶναι ἀφιερωμένο σχεδὸν ὀλόκληρον στὴ μνήμη τοῦ νεκροῦ παιδιοῦ του. Εὐγενικά, ἤρεμα κι ἀπλά τραγουδεῖ τὸν πόνον του, καὶ σίγουρα ἔτσι συγκινεῖ βαθύτερα τὶς λεπτὲς ψυχὲς παρά μὲ τὶς σπαρχητικὲς καὶ δυνατὲς φωνές, τὶς τόσο συνηθισμένες στὴν ἀνθρώπινη αὐτὴ τραγωδία. Ἡ «Λήκυθος» εἶναι μιὰ σεμνὴ ποιητικὴ προσφορά, ἕνα στοχαστικὸ ψυθύρισμα πού σταλαζει εὐγενικά τὴν παρηγοριὰ στὶς χαρο-

καμένες ψυχές, σάν ελαφρή δροσοσταλίδα στ' ανοιγμένα πέταλα τῶν λουλουδιῶν. Ἡ λιτή καὶ στρογγύλη ἔκφραση, ἡ καθαρὴ ποιητικὴ εἰκόνα, ἡ ἀδιόρατη μουσικὴ τοῦ—τυπικὰ ἀτημέλητου κάποτε—στίχου, τὸ πηγαῖο αἶσθημα, ὁ βαθὺς κ' εἰλικρινὴς ἀνθρώπινος πόνος, ἡ εὐγενικὴ γραμμὴ τῆς ἔσωτερικῆς συνοχῆς τοῦ περιεχομένου μὲ τὴ μορφή, κάνουν τὴ «Λήκυθος» ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀποχτήματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὴν ἔκφραση τοῦ πατρικοῦ πόνου γιὰ τὸ χαμένο παιδί. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχει κοντὰ στὸν κάποτε χαλαρὸ στίχο καὶ κάποια δίσχυση καὶ παρατράβηγμα στὸ λόγο, ὅπως καὶ στὰ «Ἐφήμερα», μὰ, ὅπως παρατήρησα πρωτύτερα, δὲν κουράζει, δὲν ἐνοχλεῖ, γιὰτὶ φαίνεται φυσικὴ συνέπεια τῆς ἔσωτερικῆς ψυχικῆς διάθεσης τοῦ ποιητῆ.

Ἡ «Λήκυθος» στολιζέται ἀπὸ σχεδιάσματα τοῦ κ. W. J. Chew, ποὺ ἱκανοποιοῦν τὴν ὄραση στὴν πρώτη ματιὰ, μὰ, ἅμα τὰ ἐξετάσει κανεὶς λιγάκι, φαίνονται παραφορτωμένα καὶ ἄστοχα πλουτισμένα. Ὁ κ. Chew παίρνει λέξεις κ' ἔννοιες ἀπὸ τὸ κάθε τραγούδι, τίς περισσότερες φορές ἀσύνδετες, ποὺ παρουσιάζονται περισσότερο ἀσύνδετες στὰ σχεδιάσματα γιὰτὶ ὑπερβολικὰ τονίστηκαν. Μὰ πὶο πολὺ παράφωνη εἶναι ἡ χοντροφτιαγμένη «λήκυθος» στὸ ἔωφυλλο καὶ στὸ ὁμώνυμο ποίημα, ποὺ μοιάζει περισσότερο σάν «πρόχους», γιὰτὶ δὲν ἔχει τὴ λεπτότητα καὶ ραδινότητα τῆς ἀρχαίας ληκύθου οὔτε τὸν εὐγενικό πόνου ποὺ συνήθως ἐκφράζουν οἱ εἰκόνες στὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Ὡστόσο τὸ θαμπὸ χρῶμα κ' ἡ ἀπλὴ σχεδιαγράφηση σώζουν κάπως τὰ σχεδιάσματα αὐτὰ πλαισιώνοντας σιωπηλὰ τὰ ποιήματα.

Ἡ ἔκδοσις, ἐξαιρετικὰ φροντισμένη καὶ προσεχτικὴ, ἔγινε στὸ τυπογραφεῖο τοῦ κ. Θωμᾶ Κυριακίδη.

Εὐγενίας Παλαιολόγου : Κι ἄλλα ποιήματα. Ἀλεξάνδρεια, 1941, σ. 44.

Σὲ μιά πλούσια ἔκδοσις ἡ δ. Ε. Παλαιολόγου παρουσιάζει ὕστερ' ἀπὸ τίς «Δροσοσταλιές» (1939) μιά δεύ-

τερὴ σειρά ποιημάτων. Κ' ἐδῶ ὑπάρχει ἀκόμα περισσότερο ποιητικὴ διάθεση παρὰ τέχνη, γιὰτὶ σπάνια ἡ ἔσωτερικὴ φωνὴ τοῦ κινεῖ τὸν ψυχικὸ κόσμο τῆς δ. Παλαιολόγου κατορθώνει νὰ κατασταλάξει σ' ὄριμο ποιητικὸ καρπὸ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ νοήματα ἐδῶ εἶναι ἀδρότερα παρὰ στὶς «Δροσοσταλιές», πολὺ ἀνθρώπινα καὶ κερδίζουν τὴ συμπάθειά μας, προπάντων ὅπως ἐκφράζονται μὲ εἰλικρίνεια καὶ τόλμη κάποτε. Ἐπίσης κάποιοι στίχοι, κ' ἕνα δυὸ δλόκληρα τραγούδια (ὅπως τὸ «Ἀθήνα») μὲ τὴ λιτὴ μουσικὴ καὶ τὸ κρουσταλλένιο τους αἶσθημα, συγκινοῦν ἀπλὰ καὶ ἤρεμα, ὅσο κι ἂν θυμίζουν γνωστὲς φωνὲς τῆς νεοελληνικῆς ποίησης. Γενικὰ ὅμως ὑπάρχει πολλὴ ἐπιτήδευση ἀπλότητος παρὰ πραγματικὴ ἀπλότητα, καὶ ὁ ἀντίλογος ἀπὸ ἄλλους ποιητὲς εἶναι ἰσχυρός, κι ὅταν δὲν εἶναι συνηθεῖος.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ξεχωρίζει στὴ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τῆς δ. Παλαιολόγου εἶναι, ὅπως σημείωσα στὴν ἀρχή, τὰ ἀδρά καὶ γενναῖα νοήματα ποὺ βγαίνουν ὄχι ἀσυναίσθητα ἀπὸ τὴ θερμὴ γυναικεία καρδιά τῆς σὰ λογικὴ ἀνανάκλαση τῶν αἰσθημάτων τῆς, ἀλλὰ πρὶν προέρχονται ἀπὸ τὸ ξεκάθαρό τῆς κοίταγμα τοῦ κόσμου, ποὺ παραπαίει σήμερα μέσα στὸ μῖσος καὶ τὴν ὀδύνη. Μιά γυναικεία μιᾶ γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀπλὴ καλὴ ζωὴ μὲ τίς μικρὲς κ' ἀγνὲς χαρὲς τῆς. Γύρω ἀπὸ τὰ θέματα αὐτὰ περιστρέφονται τὰ τραγούδια τῆς εἴτε φωνικὲς ἔσωτερικὲς εἶναι εἴτε ἐντυπώσεις φευγαλέες.

Ἡ δ. Ε. Παλαιολόγου μὲ τὴ νέα τῆς συλλογὴ δείχνει ἀρκετὴ κι ἀξιόλογη ἐξέλιξη, καὶ φαίνεται πὼς γρήγορα θὰ πάρει καλὴ θέση μέσα στὶς Ἑλληνίδες ποιήτριες.

Παντελῆ Γ. Μπίστη : «Ὁ Ἴερός μας Ἀγώνας» Κύπρος 1941, 80 σ. 109 (Μὲ 15 ξυλογραφίες τοῦ Τ. Κάνθου).

Τὸ Ἑλληνικὸ δρᾶμα τοῦ 1940—1941 θὰ μείνει στὴν ἀνθρώπινη ἱστορίαν σάν ἕνας ἀπὸ τοὺς φωτεινότερους σταθμούς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Δὲν

κοιτάζουμε τὸ τωρινὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα—πού τόσο σφιχτοδένει τώρα τὴν καρδιά μας, μα πού ἐλπίζουμε νὰ εἶναι προσωρινό,—μὰ τὴν ἐσωτερικὴ διάθεση πού ἔφερε πάλι τὸν ἑλληνικὸ λαὸ πρωταγωνιστὴν στὴν παγκόσμια σκηνὴ τῆς τιμῆς, καὶ τὸ ὕψηλό διδάγμα τῆς θυσίας πού ἔδωσε μὲ τὸ ἥρωικό παράδειγμά του στὸν κόσμον. Ἀκριβῶς τὴν ἥρωικὴ αὐτὴ πνοὴ πού κίνησε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ εἶναι πού δικαιολογεῖ καὶ περιγράφει μὲ ζωηρὰ χρώματα ὁ κ. Π. Μπίστης μὲ τὸ νέο του βιβλίον «Ὁ Ἱερός μας Ἀγῶνας», πού ἀποτελεῖ τὴ λογοτεχνικὴ ἐξιστορήσιν ἀλλὰ καὶ τὴ δίκαιη ἀξιολόγησιν τοῦ τοῦ τελευταίου ἑλληνικοῦ δράματος.

Μέσα σὲ δεκαπέντε κεφάλαια κ' ἔνα προλογικὸ κ' ἐπιλογικὸ σημεῖωμα παρουσιάζεται ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ στὴν πολεμικὴ ἐποχῇ, μὲ τὸ μεγάλο κι ἄφραστο ἥρωισμό τῆς. Ἐιρηνικὴ κ' ὑπόδειγμα ἠθικῆς τάξης, πού προερχόταν ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς μεγάλης καταγωγῆς τῆς ἡ Ἑλλάδα, ἔδινε στοὺς καλοὺς καιροὺς τὰ συνήματα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς εἴτε αὐτὴ ἐκδηλωνόταν στὴν εὐγενεὴ ἄμιλλα μὲσα στὰ σταδία γιὰ ἕνα κλωνὶ ἀργιλίας εἴτε ἔλαμπε στὸ πνεῦμα πού σὰν ἱερὴ κληρονομιά πήρε ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα. Κι ὅταν ἡ καταγλιδοῦ τοῦ πολέμου τὴ χτύπησε, ὑπόσταν στὴν ἀρχὴ κι ἀνοίχτα σὲ λίγο, δέχτηκε τὴν πρόκλησιν μὲ ἡμερία καὶ ἀξιοπρέπεια, μ' ἀποφασιστικότητα καὶ πεποίθησιν γιὰ τὸν τίμον καὶ δικαίον ἀγῶνα τῆς. Βέβαια ὁ ἀγῶνας ἦταν ἀνίσος, μάλιστα ὅταν κ' οἱ δυὸ ἐχθροὶ μὲ φωτιά καὶ σίδερο πλακώσαν ἀδυσώπητοι. Ὅμως οὔτε στιγμὴ δὲ δέλιασε ἡ Ἑλλάδα. Χωρὶς ἐνδοιασμοὺς, μὲ τὸ μέταπο φηλά τὰ ἔπαιξε ὅλα γιὰ ὅλα. Κι ὅταν χτυπήθηκε ὑπόσταν, κι ὅταν νίκησε τὸν πρῶτὸ ἐπιδρομέα, κι ὅταν καταχτήθηκε ἀπὸ τὸ δεύτερο, δὲ λέκισε τὴν τιμὴ τῆς. Στὴν πολύμηνη δοκιμασίαν τῆς πραγματοποίησε στὸν ἀκρότατο βαθμὸ τὸ «ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνησκάναι τὸν εὐγενῆ χρῆ».

Ὁ κ. Π. Μπίστης σὲ μιά σειρά εἰκόνας δίνει τίς πιο χαρακτηριστικὲς στιγμὲς τῆς ἐντονῆς αὐτῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ἐξηγώντας καὶ δικαιολογώντας τὰ αἴτια τῆς καὶ τ' ἀποτελέσματα τῶν. Μὲ ζωντανὸ λόγον,—πού

τότε ἀναβρῶζει ὅλος παλμὸς ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νίκης καὶ τὸ θαυμασμὸ τοῦ ἥρωισμοῦ, τότε κυλάει ἥρεμος ἀπὸ τὴν ιστορική καὶ τὴν κατανύξη, τότε πικρὸς ἀπὸ θυμὸ καὶ λύπη γιὰ τὰ αἵματα καὶ τὴν καταστροφὴ πού σπέρνει ὁ ἐπιδρομέας,—μὲ ἀγάπη καὶ λογισμένη ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ ὕψηλό θέμα του, μὲ ὀρθὴ ἐχτίμηση προσώπων καὶ πραγμάτων, διηδεῖται ὄχι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα στίς λεπτομέρειες τους μὲ τὴν ἀκριβεία τοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλὰ τίς γενικέες, τίς καθολικέες μορφές πού αὐτὰ παίρνουν στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σύνδεσιν καὶ ἡ συσχέτισιν τῶν τωρινῶν μὲ τὰ παλιὰ ἑλληνικά καὶ μὲ τὴν νεώτερη ἱστορία, δική μας καὶ ξένη, ὁλοκληρώνουν καθαρώτερα τὴν εἰκόνα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς πραγματικότητος, σὰ συνέχεια ἀδιάσπαστη τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή τῆς ὡς σήμερα.

Ἰδιαίτερα, αὐτὴ ἡ ἱερὴ συγκίνησιν κ' ἡ ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια πού μας μεταδίνεται ἀπὸ κάθε σελίδα, εἶναι στοιχεῖο πολύτιμον καὶ δυνατὸ τονωτικὸ γιὰ τίς σημερινές κακές μερες τοῦ λαοῦ μας. Γιατὶ θέλω νὰ προσέξουμε στὸ βιβλίον αὐτὸ τὸ ἠθικὸ του νόημα, περισσότερο ἀπὸ τὴν ὅποιον λογοτεχνικὴν του ἀξίαν. Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ ἑλληνικὴ πράξις, θαρρετὴ, ἀγνή, γεμάτη ἀρετῇ. Κ' ἡ ρητορεία του ἄκομα, οἱ πλατεϊασμοὶ, οἱ δημοσιογραφισμοὶ στὸ ὕφος πού δὲ λείπουν πού καὶ πού, εἶναι κι αὐτὰ στοιχεῖα ἑλληνικά, ὅπως κι οἱ διαλεκτοὶ καὶ τέλεια χαρακτηριστικοὶ τίτλοι τῶν κεφαλαίων, καὶ πολλὲς ἐπιγραμματικὲς φράσεις σφουρηλατημένες λὲς μὲ τέχνη πᾶν ὡς πεντελικὸ μάρμαρον.

Ὁ κ. Π. Μπίστης ἔδωσε ἕνα ἔργον ἀξίον, ἕνα ἔργον ἑλληνικόν.

Γιὰ τίς ξυλογραφίαις τοῦ κ. Τηλ. Κάνθου, μὲ προσοχὴ καὶ ιστορική τεχνουργημένες, φτάνει νὰ ποῦμε πὼς δὲν εἶναι τὸ λιγώτερον ἀξιόλογον πού θὰ βροῦμε στὸ βιβλίον «Ὁ Ἱερός μας Ἀγῶνας», καὶ πὼς τονίζουν χαρακτηριστικὰ τὴν ἠθικὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα πού περιγράφει ὁ κ. Μπίστης. Ἀπλές, χωρὶς ρητορισμοὺς, δίνουν τὸ βάθος καὶ τὸ ἐσώτερον νόημα, τὸν πραγματικὸν χαραχτήρα τοῦ ἔργου.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Theophilus A. H. Mogabgab: Supplementary Excerpts on Cyprus or further materials for a history of Cyprus. Part one. Price six shillings. 4°, p.p. 47.

Τὸ κρινόμενον βιβλίο ὅπως ἄλλωστε φανερώνει ὁ τίτλος περιλαμβάνει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ὀδοιπορικά ξένων περιηγητῶν ἢ ἄλλων προσώπων ποῦ πηγαίνοντας γιὰ προσκύνημα στοὺς Ἁγίους τόπους ἢ ἀκολουθώντας τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφοριῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοὺς ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Σαρακηνῶν σταματοῦσαν καὶ στὸ δικό μας τὸ νησί γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν εἶτε γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο, ὅπως λογοῦχάρη, στὴν περίπτωση τοῦ Devizes καὶ τοῦ de Vinsauf: Οἱ δύο τελευταῖοι, ποῦ παίρνουν τὶς περισσότερες σελίδες τοῦ βιβλίου, μᾶς περιγράφουν τὴν λατάληψη τῆς Κύπρου ἀπὸ τὸ Ριχάρδο τὸ Λεοντόμουο τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ συγγραφέας ἢ ὁ ἐκδότης τῆς συλλογῆς τῶν ἀποσπασμάτων μᾶς δίδει σήμερα δώδεκα ἀποσπάσματα, κι ἀπ' αὐτὰ τρία ποῦ ξεχωρίζουν ἀπὸ τ' ἄλλα μὲ τὸν διπλὸν ἀστερίσκο ποῦ τὰ συνοδεύει, σύντομα καὶ τὰ λιγώτερο ἐνδιαφέροντα, ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο. Τὰ ὑπόλοιπα ἐννέα καθὼς καὶ τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τῶν ὄσων ὀνοματίζει (72 κομμάτια) γιὰ μελλοντικὴ δημοσίευση εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὶς βιβλιογραφίες τοῦ Cobham καὶ τοῦ Κυριαζῆ. Μερικὰ μάλιστα εἶναι δημοσιευμένα σ' ἑλληνικὴ μετάφραση στὰ *Κυπριακὰ Χρονικά* (Texeira, Corancez, Carne, Wilde, Lamartine κτλ.) καὶ στὰ *Κυπριακὰ Γράμματα* (Mislin) καὶ τρία ἀπὸ τὰ καταχωρούμενα σ' αὐτὸ τὸν τόμο: Willibald, Seawulf, Broequierre) Τώρα ὅμως παρουσιάζονται ὅλα—τὸ ἴδιο βέλαια θὰ συμβεῖ καὶ μὲ τὰ προαναγγελλόμενα—σὲ μιὰ ἐνιαῖα γλώσσα, τὴν ἀγγλική, καὶ σ' ἓνα τόμο, πρᾶγμα ποῦ κάνει τὴν τωρινὴ καὶ μελλοντικὴ ἐργασία τοῦ κ. Μογάβγαπ πολὺ ὠφέλιμη καὶ χρήσιμη στὸ πρόσωπο ποῦ θὰ θελήσει νὰ γράφει τὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Τὸ κάθε ἀπόσπασμα, ἀκόμη, συνοδεύεται ἀπὸ πληροφορίες σχετικέες μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ συγγρα-

φέα του καθὼς καὶ τὸ ἔργο του καὶ ἀπὸ ὑποσημειώσεις ποῦ ζητοῦν νὰ ἐπεξηγήσουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο τοῦ κειμένου. Ὅτι ὅμως προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ἐπίκριση καὶ γιὰ νὰ μὴ συμφωνήσῃ κανένας μὲ τὸν κ. Μογάβγαπ εἶναι μερικέες ἀπὸ τὶς σκέψεις καὶ συμπεράσματα ποῦ ἐκφράζονται στὴν Εἰσαγωγή του σχετικῶς μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα ποῦ ἔχουν συμβάλῃ στὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καὶ τοῦ ἄλλου ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν Κύπρο, στὴν τελευταία προπάντων δεκαπενταετία. Ἡ διακοσμητικὴ διατύπωση εἶναι ἄλλο ζήτημα, ζήτημα προσωπικοῦ συγγραφικοῦ ὅφους ποῦ δὲ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει. Ἔτσι γιὰ ν' ἀρχίσουμε: παρασιωπάται τὸ ὄνομα τοῦ Sir Ronald Storr, (τὸ Handbook of Cyprus, ἔστω, τὸν διεκδικεῖ ὡς συγγραφέα του καὶ τὸ Chronology of Cyprus, καθόλου τέλειο, εἶναι δική του ἐργασία), τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ποῦ θύμισε τὸν τουριστικὸ, προπάντων, κόσμο, πὼς κάπου σ' ἓν ὑδρόγειο σφαῖρα βρισκόταν ἡ μικρὴ Κύπρος, τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τράβηξε στὸ νησί μας τόσες καὶ τόσες λαμπρὲς μονάδες τῆς Βρετανικῆς καὶ τῆς ξένης ἀριστοκρατίας κι αὐτῆς τῆς Βασιλείας τῆς Ρουμανίας ποῦ τοῦ ὀνόματος τῆς γίνεται τόση εὐφημος μνεῖα σὲ τούτῃ τὴν εἰσαγωγή. Ἔπειτα γιὰτὶ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Διαδόχου τῆς Σουηδίας, ποῦ δὲν ὑπῆρξε σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τῆς Σουηδικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς, τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγώτερο παρὰ ἓνας ἀπλὸς χρηματοδότης, κι ἀποκρύβεται ἐκεῖνο τοῦ Λουκῆ Περιδῆ ποῦ ἔφερε τὴν Ἀποστολὴ καὶ τοῦ Gjerstad καὶ τῶν συναδέλφων του—ἰδιαίτερα ὅμως τοῦ Gjerstad τοῦ πραγματικοῦ ἀρχαιολογοῦ ἀρχηγοῦ, τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθουτῆς τῆς Ἀποστολῆς; Παραμερίζεται τὸ ἔργο τοῦ Rupert Gunnis 'Historic Cyprus,' ποῦ μ' ὅλα τὰ πολλὰ σφάλματα του, στὶς λεπτομέρειες ἰδιαίτερα, δὲν παύει νὰ εἶναι ὁ καλύτερος ὁδηγός, ὡς τὰ τώρα, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ ξένος τουριστῆς κι ὁ Κύπριος ἀκόμα τὸν τόπο, (ὁ Καθηγ. Σωτηρίου δὲν ὑποτιμοῦσε τὴν ἀξία του ἀμολογώντας πὼς ἔπρεπε πάντοτε νὰ τὸν συνοδεύει ὡς τὸ καλύτερο λαγωνικό), καὶ ἀναφέρεται τὸ

‘ἐπί τροχάδην’ βιβλίο τῆς Chapman καὶ οἱ διαλέξεις τοῦ Steel τοῦ κρίνοντα ἀπὸ τὸ ἄρθρο του στὸ Ill. London News, 1937, vol. 190, No 5103, σ. 212—215, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς μάς ἦλθε, μάς εἶδε καὶ μὰς ἔφυγε (venit, vidit, abiit). Ἀναφέρεται ἡ Madame Henriette Celarié τῆς Revue des Deux Mondes, ποῦ μάς εἶδε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ κ. Μογάπγα—δὲν ξεχνᾷ τὴ βοήθεια τοῦ στῆ σειρά τῶν ἄρθρων τῆς—καὶ λησμονοῦνται φεῦ! οἱ κόπτοι καὶ μόχθοι τοῦ δικοῦ μας Περιστιάνη, ἡ ἐργασία τῆς du Plat Taylor, (ἀνασκαφῆ Ἀγ. Φιλωνος, κλπ.), τὰ Ῥυπριακὰ Χρονικά καὶ ὁ καλκέντερος ἐκδότης τῶν, ὁ Ν. Γ. Κυριαζῆς καὶ ἄ, καὶ ἄ. Δὲν παραλείπεται, ἐν τούτοις, νὰ ὑπενθυμηθοῦμε πὼς ὁ Ἰταλο-αμερικανὸς φασιστὴς Manicorda ἦρθε στὴν Κύπρο καὶ πὼς ἡ Mrs Messer ἔγραψε detective fiction. Στενωχοροῦμε ἀλήθεια τὴ μνήμη τοῦ κ. Μαγάπγα, ἀλλὰ προστατεύουμε ἔτσι τὴν ἀπροσωποληψία του!

Ἐπειτα δὲν εἶναι δριαντό, ὅσον ἀφορᾷ μερικές ἀπὸ τὶς εἰσαγωγικὲς σημειώσεις του γιὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ ἔργο του ποῦ καταχωροῦνται μπροστὰ ἀπὸ τὸ κάθε ἀπόσπασμα, νὰ μὴ τολμήσει κανένας νὰ ἐκφράσει τὶς ἐπόμενες παρατηρήσεις: Ἐνῶ, δηλαδή, ὁ κ. Μογάπγα, φροντίζει σχετικά μὲ μερικοὺς συγγραφεῖς τῶν ἀποσπασμάτων νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὴ φράση «These details and the extract below were taken from» (Devizes), ἢ τὴ φράση «These notes together with the following extract are taken from» (Vinisauf), (μ’ ὄλο ποῦ κ’ ἐδῶ ἡ ἀναπαραγωγή αὐτοῦσιων φράσεων καὶ περιόδων ἔπρεπε νὰ παρουσιάζεται κλειστὴ σὲ εἰσαγωγικά μέσα) σχετικά μὲ ἄλλους δὲν ἀναφέρει τίποτε παρόμοιο καὶ φτάνει κανένας ἀμέσως στὸ συμπέρασμα πὼς οἱ σημειώσεις ποῦ τὸς συνοδεύουν εἶναι κατ’ ἀντιπροβολὴν ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐρευνας τοῦ κ. Μογάπγα. Παραμερίζοντας τὴν πρώτη περίπτωση, ἐπαληθεύουμε τὴ δεύτερη μὲ δύο παραδείγματα:

(α) Early Travels in Palestine, edited with notes by Thomas Wright, London, 1848, Introduction, σ. xiii-xiv: «Willibald, a kinsman, it is said, of the great

Boniface, and a native of the Kingdom of Wessex, probably of Hampshire. His father, who appears to have been of high rank, was honoured with a place in the Roman Calendar, under the title of St. Richard.... He had... a daughter afterwards so celebrated under the name of St. Walpurgis, left England probably in 718.... In 740 or 741, Willibald was consecrated bishop of Eichstadt, being then forty years of age. He died, it is supposed, in the year 786....»

Ὁ κ. Μογ., (σ. 1), γράφει, χωρὶς εἰσαγωγικά ἢ ἄλλην ἀναγνώριση: «Willibald, an Anglo-Saxon, was a kinsman, it is said of the great Boniface and a native of the kingdom of Wessex, probably of Hampshire. His father, who appears to have been of high rank, was honoured with a place in the Roman Calendar, under the title of St. Richard. His sister was the celebrated St. Walpurgis. He left England... probably in 718.... In 740 or 741 Willibald was consecrated Bishop of Eichstadt he was then 41 years of age) and died, it is supposed in 788...» (τυπογρ. λάθος).

(β) Early Travels in Palestine, κλπ. σ. xix: «Seawulf the first pilgrim who followed the Crusaders, who has left a personal narrative was an Anglo-Saxon»

Ὁ κ. Μογ., (σ. 2), γράφει χωρὶς εἰσαγωγικά ἢ ἄλλην ἀναγνώριση: «The first pilgrim, who followed the crusaders, who has left us a personal narrative, was an Anglo-Saxon named SEAWULF...» Ἐδῶ ἀκόμη μεταφέρει αὐτοῦσια καὶ μονογραφεῖ ὡς δική του τὴν ἐξῆς ὑποσημείωση (Travels in Palestine, κτλ. σ. 34): «This term was applied to all the eastern part of the Mediterranean» (ἀβλεψία ἀπὸ βία ἀναμφίβολα). Ἀπὸ βία γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ ὕλικου προέρχεται ἐπίσης καὶ ἡ ἐπομένη σύγχυση: Ἐδῶ, δηλαδή, στὸν πρόλογο τοῦ H. G. B., (σ. iii-iv), στὴν ἐκδοση «Chronicles of the Crusaders», London, 1900, ποῦ περιλαμβάνει τὸ χρονικὸ τοῦ Vinisauf ἀναφέρεται «Little is known of this author, but the peculiarity of his name has given rise to several ingenious conjectures as to its etymology... whatever may be the true derivation of this name, Geoffrey is generally believed to have been an Englishman by birth, but of a Norman family....»

‘Ο κ. Μογ. (σ. 5), γράφει: «Little is known of the «Itinerary of Richard I. and others to the Holy land». Whatever may be the true derivation of his name, Geoffery de Vinsauf is generally believed to have been an Englishman by birth of a Norman family...» Τό χρονικό τοῦ Vinisaufr τό χρησιμοποιήσῃσε πλατειά ὁ Jeffery στὸ ἔργο τοῦ «Cyprus under an English King»—βαλμένο σὲ πολλές ἐκδόσεις δὲν μποροῦσε νάναί «little known».

Ἐν τούτοις μ’ ὄλο πού ὁ κ. Μογάπαπ ἔχει γράψει μιάν πολὺ ἀτυχή εἰσαγωγή (ὁ χώρος πού πήρε κι’ ἄλλες «ελίδες» μποροῦσαν νά χρησιμοποιηθοῦν ὠφέλιμα γιὰ νά συγκριθεῖ ὁ Vinisaufr μὲ τὸ Benedict of Peterborough καὶ οἱ ἄλλοι μὲ τὸς συγχρόνους τῶν κ’ ἔτσι νά ἐπεκταθοῦν οἱ ὑποσημειώσεις παίρνοντας μιὰ σοβαρὴ μορφή—λόγου χάρι θάταν δυνατό νά γίνεῖ παραπομπὴ στὸ ἔργο τοῦ Rice «Icons of Cyprus», σ. 115-6, εἰκ. 20, γιὰτι ἐδῶ δημοσιεύεται τὸ ἱκνογραφημένο πορτραῖτο τοῦ βασιλέα Τζουάνη τοῦ II ἀπὸ τὸν von Ehingen), καὶ δὲν ἔχει συμμορφωθεῖ πλήρως πρὸς τοὺς αὐστηρὰ ὀρθόδοξους συγγραφικοὺς ἢ ἐκδοτικοὺς κανόνους (scholarship), μὰς ἔδωκε (καὶ ὑπόσχεται νά μὰς δώσει) μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἔργασια σὲ πολὺ ἀξιοζήλευτη τυπογραφικὴ ἐμφάνιση.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Γλ. Ἀλ. Ἀλεξάνδρεια: Εὐχαριστοῦμε. Θὰ ἐνεργήσουμε καὶ θὰ σὰς πληροφορήσουμε ἀμέσως.—κ. Χρ. Πετρ. Ἀλεξάνδρεια: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸς συνδρομητές. Θὰ στείλουμε τὸ τεύχη. Σὰς γράφουμε καὶ ἰδιαιτέρως.—ΟΧΕΝ, Λεμεσό: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνδρομὴ. Σὰς στέλλουμε τὴν ἀποδείξη πληρωμῆς.—κ. Ι. Λεμη. Βαρῶσι: Δυστυχῶς τὸ τεύχος πού μὰς ζητᾶτε ἐξαντλήθηκε καὶ δὲν τὸ ἔχουμε.κ. Φ. Ἐν. Λάρνακα: Ἐκτιμοῦμε τὴν ἐσωτερικὴ διάθεση τοῦ ποιήματος σὰς, ἀλλὰ τέχνη δὲν ἔχει. Τέτοια θέματα χρειάζονται καὶ μεγάλῃ

ἐμπνευση καὶ πολλὴ ἔργασια γιὰ νά μὴν εἶνε κοινοτοπίες. Ὅσοσο εὐχαριστηθήκαμε πού μὰς θυμηθήκατε.—κ. Α. Θ. Λευκοσία: Τὰ δύο στιχοιουρήματα σὰς οὐτὲ πνοὴ οὐτὲ χεῖρα ἔχουν. Ὁ στίχος χλωαίνει, ἡ γλώσσα δεινοπαθεῖ καὶ τὰ νοήματα συγκρούονται. Χρειαζέστε πολλὴ καὶ προσεχτικὴ μελέτη κ’ ἔργασια.—κ. Δ. Κτ. Μορφου: Εἶναι συγκινητικὴ ἢ ἀπὸ τρία χρόνια «πυρετώδης» ἐπίδοσή σας στὴ λογοτεχνία, μὰ οἱ καρποὶ τῆς εἶναι μόνο κλάματα «νεκρικά», πίκρες καὶ «ερείπια», ὅπως ἐπιγράφετε τὰ ποιήματα σὰς. Ἡ πραγματικὴ λογοτεχνία δὲν ὀδηγεῖ σὲ κλάψες, ἀλλὰ φέρνει τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἐσωτερικὴ λύτρωση. Κοιτάξτε καθαρότερα καὶ πιὸ χαρούμενα τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη, καὶ γίνετε ἀπλοῦστερος. Προπάντων ὁμως μελετᾶτε πολὺ, γράφετε λίγα καὶ σχετίζετε τὰ περισσότερα.—κ. Ν. Χ. Κ. Μορφου: Κι ἄλλοτε σὰς γράψαμε πὼς τὰ λαογραφικὰ σὰς εἶναι πολὺ ἀξιοπρόσεχτα. Θὰ τὰ δημοσιεύουμε μὲ τὴ σειρά τους. Μὴ σταματᾶτε νά μαζεύετε, νά κατατάσσετε καὶ νά ὑπομνηματίζετε, καὶ νά μὰς ἀνακοινώνετε τὶς νέες σχετικὲς ἐργασίες σας. Θὰ εὐχαριστηθοῦμε πολὺ νά σὰς δοῦμε ἅμα ρηθῆτε στὴ Λευκοσία Τὸ νέο σας ποίημα εἶναι πολὺ καλύτερο ἀπὸ τὰ προηγούμενα, μ’ ὄλο πού ἔχετε ἀκόμα τὴν ἀρώστια τῶν πολυχρωμῶν καὶ κουδουνιστῶν λέξεων—καὶ γι αὐτὸ δὲν εἶναι δημοσιεύσιμο.—δ. Α. Α. Λευκοσία: Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἔχουμε νά δοῦμε δικὴ σας ἔργασια, τὸ «Τοπίο» σας δείχνει μεγάλη καὶ καλὴ ἐξέλιξη. Ὅμως εἶναι πολὺ φλύαρο, παρατραβηγμένο καὶ πέφτει σὲ πεζολογίες. Ὑστερα, ὁ ἐλευθερος στίχος, πού πάτε νά χρησιμοποιήσετε, δὲν ἔχει μουσικὴ κ’ εὐρυθμία. Ἡ συγκίνησις πνίγεται μέσα στὰ ἐπιφωνήματα καὶ στὸν πληθωριστὸ ἐρωτηματικὸ τόνο.—κ. Α. Κλ. Λευκοσία: Εἶναι ὑπερβολικὸς καὶ ἀδικαιολόγητος ὁ θαυμασμός σας γιὰ τὸ «νέο διαλεκτικὸ ποιητὴ» πού γράφετε, κρίνοντας ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ πού μὰς στείλατε. Δικὰ σας ἔχουμε μόνο δύο ποιήματα «Μηνύματα στερνά» καὶ «Στερνὴ φορὰ γιὰ πάντα...», πού μ’ ὄλη τὴν ἐσωτερικὴ μουσικὴ τους καὶ τὸν καλοφτιαγμένο

στιχο, δέν μπορούν νά δημοσιευτοῦν, γιατί εἶναι ἀπλοϊκές κοινοτοπίες, πού θυμίζουν γνωστά μοτίβα. Χειρόγραφα δέν ἐπιστρέφουμε.

ΤΥΠΟΣ

Πήραμε τίς ἐφημερίδες: *Ἐλευθερία*, *Ἀνεξάρτητος*, *Κυπριακός*, *Τόπος*, *Φωνή τῆς Κύπρου*, *Πάφος Χρόνος*, *Παρατηρητής* καί τὰ περιοδικά *Ἀπόστολος Βαρνάβας* καί *Forest Treasures*

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Theophilus A. H. Mogabgab: Supplementary Excerpts on Cyprus, or Fur-

ther materials for a history of Cyprus. Part one. Nicosia, Printed by The Pusey Press, 1941. 4° p.p. 47. 6-.

Παντελῆ Γ. Μπιστη: Ὁ ἱερός μας ἀγώνας. Κύπρος 1941 (Με 15 ξυλογραφίες τοῦ Τ. Κανθοῦ). 8° σ. 109. 3/-.

Ξάνθου Λυσιώτη: Λήκυθος (ποιήματα) Κύπρος 1941.

Tefkros Anthias: Cyprus village Tales Translated from the Greek by Mrs A. Diamantis. Nicosia, Cyprus, 1941. 8° p p. 53. 1 4-1)2.

Ἐυγενίας Παλαιολόγου: Κι ἄλλα ποιήματα. Ἀλεξάνδρεια 1941. 4° σ. 44.

Τεύκρου Ἀνθία: "Ἄγιε Σατάν Ἐλέησόν με. (ποιήματα. Β' ἔκδοση) Κύπρος 1942. σ. 39. Γρ. 12.

Ἐμὶλ Σράϊπερ: Πῶς ζοῦν στή Ρωσσία. (μετάφρ. Κ. Σ. Κακουλλῆ). Λευκωσία, Κύπρου, 1942. 16° σ. 96. Γρ. 12.

Κυκλοφόρησε

ΠΑΝΤΕΛΗ Γ. ΜΠΙΣΤΗ

Ο ΙΕΡΟΣ ΜΑΣ ΑΓΩΝΑΣ

Με 15 ξυλογραφίες τοῦ Τ. ΚΑΝΘΟΥ

Πρέπει νά τὸ διαβάσει κάθε Ἕλληνας.

Θά τὸ βρῆτε σ' ὄλα τὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ στὸ Γραφεῖο τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», ὁδὸς Οὐζου-νιὰν ἀρ. 19, Λευκωσία.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τυπογραφεῖο "ΝΕΟΣ Κόσμος", Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία

Ἀνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ράχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος, μέσῳ τῶν πορευμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ καθυλοῖται ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀνακουφίζει τοὺς μυς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθὺς, καὶ ἡσυχός. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμιον φήμης ὑγρόν προς ἐπάληφρον μετὰ χειρὸς ὄμιον ἀπὸ 183 ἔθνη

SLOANS

LINIMENT

